

K. I. 158.

const.

117

Bip.

Min. o.

38

IOHANNIS CHRISTIANI DANIELIS
SCHREBERI

LITHOGRAPHIA
HALENSIS

EXHIBENS
LAPIDES CIRCA HALAM SAXONVM

REPERIENDOS
SYSTEMATICE DIGESTOS

SECVNDVM
CLASSES ET ORDINES
GENERA ET SPECIES

CVM
SYNONYMIS SELECTIS ET DESCRIPTIONIBVS
SPECIERVM

PRAEFATVS EST
IOH. IOACH. LANGIVS

MATH. P. P. O. ACAD. IMP. NAT. CVR. ET REG. BORVSS.
SCIENT. COLLEGA

J. Theoph. Goepfel. sr.
CVM FIGVRIS AENEIS

HALAE
IMPRESSIT IOH. IAC. CVRT
MDCCC LIX

IOHANNIS CHRISTIANI DANIELIS
SECHRETERII

LETHOGRAPHIA
HALLENSIS

EXHIBENS
LAPIDES CIRCA HALAM SAXONIAM

REPERIUNTUR
SYSTEMATICE DIGESTOS

SECUNDUM
CLASSES ET ORDINES
GENERA ET SPECIES

SYNONYMIS SELECTIS ET DESIGNATIONIBUS
SPECIFICIS

TRACTATUS
IOHANNIS JOACHIM JUNGII

MATR. P. R. G. ADAC. IMP. NAT. OVER ET REG. BORUSS.
SCIENT. COLLEGIUM

ANNO MDCCCXXXIII

HALAE
IMPRIMERIIS IOH. IAC. CERVET
CIS IUGS LXX

PERILLVSTRI DOMINO
DOMINO
CAROLO LINNAEO

EQVITI AVRATO DE STELLA POLARI

S. R. M. SVEC. ARCHIATRO MEDIC. ET BOTAN.
PROF. VPSAL. ACAD. IMP. NAT. CVR. VPSAL.
HOLM. PETROPOLIT. BEROLIN. LONDIN.
FLORENTIN. MONSPELIENS. TOLOSAN.
SODAL. ET PARISIN. CORR.

S A C R V M

FRANCISCVS DOMINVS

DOMINVS

CAROLO LINNÆO

DOCTORI AVARATO DE STELLA POLARE

R. M. SVED. ARCHIASTRO MEDIC. ET BOTAN.

PROF. VIZ. ACAD. IMP. NAT. GAE. VRSAL.

HOLM. PETROBORO. MOSC. LONDIN.

FLORANTIN. MON. PARS. MOSC.

ACADEM. ET PARS. CORP.

SAARAVIA

PERILLVSTRIS DOMINE

Quamprimum historiae naturali
vacare coepi, TE mihi
ducem elegi, atque ex li-
bris TVIS uberrimos
fructus cepi, quippe qui veram et ge-
nuinam rerum naturalium cognitionem
me docuerunt, librumque naturae explica-
runt, cuius mysteria nemo TE penitus
perspexit, diligentius observavit, felicius
explicavit.

*Methodum a TE propositam fideliter
sequutus sum, per tria regna naturae:
praecipue per lapideum in elucubrando hoc
specimine. TVO propterea PERILLV-
STRI NOMINI has meas primitias
dedicatas volui, ut testes sint meae in TE
reuerentiae, et ut TV tamquam optimus
harum rerum arbiter, de illis iudices.
Quod si TIBI non displiceant tentamina
mea, sique conatum qualemcumque histo-
riam naturalem eiusque cognitionem illu-
strandi, non irritum existimaueris, laborem
meum satis compensatum aestimabo*

**PERILLVSTRIS NOMINIS
TVI**

CULTOR DEVOTISSIMVS

**IOHANNES CHRISTIANVS DANIEL
SCHREBER.**

LECTORI BENEVOLO

S. E. O.

IOHANNES IOACHIMVS
LANGIVS.

Habes in hoc libello, cui nunc a me
praefandum est, *Lithographiam Ha-*
lensem, exemplum aliquod *Lithogra-*
phiae specialis, ad ductum systematis *Lithographiae*
vniuersalis adornatum, quod doctissimus Auctor
speciminis academici loco, in cathedra publica haud

ita pridem, me Praefide, cum laude defendit. Non defunt fimiles quodammodo aliarum regionum Lithographiae, vel quocunque demum titulo haec scripta ornata sint; immo ante triginta fere annos hic loci elaboravit Exper. Dom. Doct. I. I. LERCHIVS, nunc poliater Petroburgensium meritissimus, et eo tempore speciminis inauguralis loco publice defendit *Oryctographiam Halensem*. Quod si vero tibi has descriptiones corporum naturalium ad minerale seu lapideum regnum pertinentium, quae certa aliqua regio in sinu suo fouet, cum hac nostra Lithographia conferre placuerit, duo praecipue apparebunt momenta, quibus haec nostra a reliquis se discernit et easdem antecedit. *Alterum* discriminis momentum est, quod haec *specialis* Lithographia ductum systematis Lithographiae *uniuersalis* sequitur, quale nobis Perillustris LINNAEVS in *Systemate Naturae* exhibuit. Ex huius systematis notionibus distinctis Classium, Ordinum, Generum, Specierum, format noster descriptiones, scopo, quem Historia naturalis sibi praefixum habet,

habet, adaequatas. Ea enim inter systema Regni Lapidei et Lithographiam specialem est relatio, ut illa hanc perpetua luce perfundat, et nexum particularum cum toto elegantissime ob oculos ponat. Illustrat vero vicissim specialis Lithographia vniuersalem, eam perficit, defectus supplet illis in apricum productis speciebus et varietatibus, quae ad lumen systematis nouiter deteguntur. *Alterum* discriminis *momentum* est, quod haec *Lithographia* illis contineatur limitibus, quibus a cognata *Oryctographia* discernitur. Diuersae sunt hae notiones, licet non paucas habeamus *Lithographias*, quae *Oryctographiae* inscribuntur. Sed hae ipsae suo titulo parum conueniant. *Oryctographiae* enim est, superficiem regionis alicuius, a summorum montium cacuminibus ad ima conuallium vsque, ante oculos ponere, deinde variis in locis huius regionis successiue, quousque natura vel ars crustam terrae peruiam reddit, in profundum descendere, diuersos terrarum, arenarum, lapidum tractus enarrare, et exponere, an stratorum instar aliud alii super-

incumbat, an strata sint horizontalia, obliqua, integra et continua, an abrupta? Huc quoque pertinent ingentes saxorum maiorum moles, saxa montium in terrae profunda longe lateque extensa, et horum fissurae siue venae, mineralium variorum haud raro feraces. Aquarum quoque in Oryctographia habenda est ratio. Optassem utique, ut doctissimus Lithographiae huius auctor et Oryctographiam Halensem, qualem modo descripsi, elaboratam nobis dedisset, cui negotio perficiendo illum ipsum parem esse, qui per plures annos solum Halense rimatus est, quilibet me non moneante intelliget. Hanc autem telam, quae hoc tempore hiatus satis notabilem reliquis eius studiis interposuisset, alio tempore ab eodem spero fore pertexendam. Non adeo multas habemus Oryctographias veri nominis. Prostant specialissima quaedam specimina, occasione puteorum profunde effossorum, et operarum, quas metallifossore impendunt, detecta. Necesse autem est, ut plures exstent Oryctographiae *speciales*, ad perficiendam
genera-

generalem alicuius prouincinae aut regni Oryctographiam. *Generalis* eiusmodi *Oryctographia* dicenda est *Geographia mineralis specialis*, quarum plures viam pandent ad *Geographiam mineralem generalem*. Non possum autem silentio plane praeterire egregios variorum mineralogorum conatus, circa Oryctographiam et Geographiam mineralem, lectori harum rerum cupido suffecturos ad legitimum de his rebus formandum conceptum. Prope limites regionis Halensis, cuius Lithographia hoc scripto exhibetur, situm est *Quersfurtum* et *Lauchstadium*. Ex petrefactis in regione Quersfurtenfi satis frequentibus BVTNERVS, eius loci olim antistes, occasionem arripuit anno 1710 egregium libellum edendi, cuius nunc non vbiuis obuii integrum adscribam titulum, mentem et intentionem beati auctoris exprimentem: *Rudera diluuii testes*, i. e. Zeichen und Zeugen der Sündfluth, in Ansehung des jetzigen Zustandes unserer Erd- und Wasser-Kugel, insonderheit der darin vielfältig, auch Zeither im Quersfurthischen Revier

Revier unterschiedlich angetroffenen, ehemahls
verschwemmten Thiere und Gewächse, bey dem
Lichte natürlicher Weißheit betrachtet, und nebst
vielen Abbildungen zum Druck gegeben. Fontis me-
dicati Lauchstadiensis origo et indoles ab HENCKE-
LIO explicari non potuerat, in egregio libello germa-
nico cui latinum titulum, *Bethesda portuosa*, prae-
fixit, nisi profundus hic naturae scrutator, in pro-
funda Oryctographiae descenderet. Inter reliqua
eiusdem HENCKELII scripta pluribus in locis con-
ferri meretur exasciata de pyrite tractatio Germa-
nica, quam inscribit: *Pyritologia*, oder Kieß-
Historie, als des vornehmsten Minerals, nach des-
sen Nahmen, Arten, Lagerstätten &c. Expressis
verbis mentionem facit Geographiae mineralis
eiusque adaequatam descriptionem, quantum noui
primus, dedit C. F. ZIMMERMANNVS in praefa-
tione, quam collectioni schediasmatum mineralo-
gicorum beati HENCKELII praemisit, (Henckels
kleine Mineralogische und Chymische Schriften)
nec defuit ipse specimine exhibendo in scripto
Germa-

Germanico, Ober-Sächſiſche Berg-Academie, cuius *quarta* tractatio p. 99. agit von etlichen heute zu Tage nicht ſo bekannten Umſtänden des Meiſſeniſchen Erzgebürges; als eine vorläufige Vorſtellung der unterirdiſchen Erdbeschreibung dieſer Gegenden. Conferri merentur ad hanc meditationem ea, quae circa eandem monuit editor ſcripti periodici: Neue Verſuche und Sammlungen zu der Natur- und Kunſt-Geſchichte, ſonderlich von Ober-Sachſen, p. 484. Conſultiffimo LEHMANNŌ, Regi Boruffiae a conſiliis metallicis, debemus Verſuch einer Geſchichte von Flözgebürge, betreffend deren Entſtehung, Lage, darinnen befindliche Metallen, Mineralien und Foſilien ꝛc. Quem laborem eonomine commendamus, quod totus fere ad oryctographiam vniuerſalem pertineat. In praefatione exhibet tentamen *Geographiae subterraneae* quarundam prouinciarum Boruffio-Brandenburgicarum. Ne aquas plane intactas relinquam, *Comitis de MAR-SILLI Historiam physicam maris, cum opere Danubiali*, adducere poſſum exemplum. Fragmentorum, condensa-

condendae *Geographiae minerali vel subterraneae uniuersali* vtilissimorum, magnam molem congestit BRVCKMANNVS duobus voluminibus comprehensam, titulo: *Magnalia Dei in locis subterraneis*, oder unterirdische Schatzkammer aller Königsreiche und Lande, in ausführlicher Beschreibung aller mehr als MDC Bergwerke durch alle vier Welttheile. Vtinam daret *Historiae Naturalis* cupidis, qui *Floram et Faunam Suecicam* dedit, qui id vnice posset, etiam *Plutonem Suecicum*, siue *Lithographiam et Oryctographiam Suecicam*! Sed redeundum mihi est ex diuerticulo, in quod me amoenitas *Oryctographiae et Geographiae mineralis seu subterraneae* deduxit, ad praesentem *Lithographiam Halensem*. Commendabit se ipsummet hoc scriptum aequis rerum arbitris in *Historia naturali* versatis, commendauit se haud paucis inter nostros, quibus vel patrii soli dulcedo operam hanc reddidit acceptissimum. Sed hic auditaе sunt querelae quorundam, obscuritatem terminorum et descriptionum accusantium. Istis ipsis nunc amice
indican-

indicandum est, quod idem illud, in quo obiectionis fundamentum situm esse videbatur, laudis potius atque commendationis existat argumentum. Paucis haec illustrabo. Quo magis obiecta olim minus sollicitè considerata eruditorum animis, et, si res permittit, manibus atque oculis, voluuntur et reuoluuntur, eo magis notionibus obscuris lumen affunditur, confusio distincta cognitione tollitur, et incompletae notiones indies perficiuntur. Hac ratione non potest non fieri, ut plures notiones, quae alias propter affinitatem aliquam, in vnam confundebantur, a se inuicem probe discernendae sint, et rite applicata abstractione generaliores formandae veniant ideae, sibi quae legitime subordinandae, quarum antea nulla vnquam mentio facta est, nec fieri potuit. Cuius harum notionum peculiaris tribuenda est vox et haec ex notione technica in systemate explicanda venit. Hac autem ratione partim nova plane ad genium linguae componenda sunt vocabula, partim vocabulis iam usitatis determinatus tribuendus est significatus, quo

quo ipso utique a vaga et inconstanti recedimus loquendi consuetudine. Maxime hoc in illis disciplinis observari, et ad rem ipsam minus attentorum aures offendere, potest, quae aut his ipsis demum temporibus natae et in systematis formam redactae sunt, vel novam plane faciem induerunt. *Systema naturae*, magni LINNAEI opera indefessa felicissime elaboratum, id, de quo agimus, luculenter ostendit. Si illa tantummodo perpendimus, quae ad regnum lapideum pertinent, satis patebit unicuique, obscuritatem Lithographiae Halensi, secundum systema LINNAEANVM instructae, minime obiici posse. Antehac varietates multae pro speciebus diversis, species vero diversae tanquam una considerabantur, immo species cum generibus confundebantur naviter. Hinc multae occurrerant voces in vaga hac et minus determinata significatione, pro synonymis habitae, quarum cuius peculiaris significatus tribui poterat et debebat. Cum enim nunc species a specie distingueretur, cuius ex terminis illis, qui pro synonymis valuerunt

runt

runt antea peculiaris et proprius terminus erat tribuendus. Hinc cum discretis a se inuicem notionibus determinatae vocum significationes simul ortae sunt, quod utique distinctae cognitionis proprium est. In regno lapideo antehac multi fuerunt conceptus generales formati, parcae admodum et valde obscurae notiones generum aderant, nullae plane classium atque ordinum. Sine his nulla distincta cognitio, nullus nexus systematis esse potest. Sed hae ipsae appellationibus sibi propriis erant ornandae. Hac de causa vel noui plane termini erant formandi, vel ex vocibus usu iam receptis, sed ex abusu in confusa speciali significatione vsurpatis, aliquae ad notiones magis vniuersales designandas separandae, quo rursus a veterum consuetudine discedendum est utique. Videmus itaque quod lumen distinctae cognitionis, apparentem tantummodo secum ferat terminologiae obscuritatem, quae nebularum instar satis cito apud illos euanescit, qui nexum systematis introspicere allaborant. Praeiuuit nos in

his summus LINNAEVS, secutus est eundem laudabili studio auctor Lithographiae nostrae sollicitissimus, eoque ipso nihil in elaboratione sua commisit, quod aequum iudicem offendere posset. Immo de hoc ipso mihi, illisque qui me praecedente in Historia Naturali, LINNAEI systema explicantem audiunt, gratulor, eo nomine, quod nunc ad manus sit Lithographia specialis Halensis, quae nos in studio nostro ita adiuuare potest, ut discipulis magis iucundum euadat hoc studium, et exemplum habeant, ad quod suae quilibet patriae condere possit Lithographiam. Adsit summum numen doctissimi auctoris meisque in hac causa laboribus, utilitati publicae destinatis. Vale. Dabam in Regia Fridericiana exeunte Septembri M DCC LVIII.

Q. D. B. V.

1. **P**er *lithographiam* intelligo lapidum systematicam recensionem et descriptionem, per *oryctographiam* vero enumerationem eorum secundum strata et geographiam mineralem.
2. Lapidibus Halensibus observandis operam impenderunt

VAL. CORDVS, in *sylva rerum fossilium in Germania plurimarum*, edita cum aliis huius auct. a C. GESNERO Argent. 1561. multa Halensia notauit.

CAROLVS SCHAEFFERVS M. D. in *deliciis botanicis Halensibus* H. 1662. *Faunam et lithographiam Halensem* promisit, promissis autem non stetit!

IOH. PHIL. BÜNTING *sylva subterranea, oder von Steinkohlen. Hal.* 1693. 12. agit de lithanthracibus.

DAVID SIGISM. BÜTTNERVS, Superintendens Querfurtensis, praesertim petrificata Querfurtensia diligenter rimatus est; edidit

Rudera diluuii testes, oder Zeichen und Zeugen der Sündflut Lips. 1710. 4.

Coralliographiam subterraneam, Lips. 1714. 4.

Die buldigende Kuenburg (monographia nau-tilitarum et ammonitarum prope pagum Ku-kenburg) Querf. 1712. 4.

IOHANN. IAC. LERCHIVS M. D. *oryctogra-
phiam Halensem* Halae 1730. primus elaboravit,
et sub praesid. FRID. HOFMANNI ad gradum
Doctoris consequendum defendit.

D. IOH. IOKVSCHE *Versuch zur Naturhist. der
Graffsch. Mansfeld. Eisl.* 1730. et in *Obersæchsf.
Nat. u. K. G.* I. 839 1q.

Cel. Dn. Prof. IOH. IOACH. LANGIVS edidit:
*Grundriss einer Anweisung, wie man sich die
in und um Halle vorkommende Naturalia und
Artificialia, zum künftigen Nutzen im gemei-
nen Leben, bekant machen solle.* Berol. 1749. 8.
cuius fusior explicatio nondum impressa,
et oryctographiam et lithographiam regionis
nostrae passim egregie illustrat.

3. EGO attenta magnorum Dei operum observa-
tione maxime delectatus, falcem in mes-
sem lapideam immittere non dubitavi. Quae-
cumque potui, observaui, observata digessi;
hinc originem traxit schediasma praesens, quod
d. 28. Iun. sub praesidio Excell. Dni. I. I. LANGII
Matth. P. P. O. publice ventilavi.

4. Multa mecum communicavit cel. Prof. LANGIVS
ex museo locupletissimo ab hac parte optime in-
structo; Fautor alius maximopere colendus, iam
vero

vero non nominandus; cuius museo incomparabili multas species, et rariorum specierum descriptiones, accurate conceptas, debeo: (quarum plerasque ut a meis distinguerem, asterisco notatas germanice inserui) nonnulla alii fautores atque amici, quorum ad singulas species honorifica mentio facta est.

5. Finibus maxime naturalibus continetur tractus lithographiae nostrae: versus *austrium* rupibus cotaceis prope *Beesen*, *Wörmlicz*; et xylanthrace ampelitoso, prope *Beichlicz*, cui fons medicatus *Lauchstedtensis* conterminus est; versus *occidentem* prope *Quersfurtum* itidem rupibus cotaceis, erga *Schmonam*, quae usque ad *Esperstedt* extenduntur. Versus *aquilonem* terminatur lithanthracibus prope *Löbejün*, saxis quorum rupes ad *Griebichenstein* sunt, quae inde a *Rothenburg* pertinent usque ad *Diemitz*, ubi finem *orientalem* ponimus. In toto tractu orientali *Lipsiam*, et australi *Merseburgum* versus, nihil memorabile hucusque detectum est, cuius gratia fines ulterius prorogare possimus: igitur *Hala* longe a centro tractus, quem colimus, orientem versus remota est.

6. Systematice scripsi: methodo in Germania hucusque parum consueta, ubi saepius nomina barbara, arbitraria metallifossorum; exoleta, indeterminata *PLINII* et antiquiorum; ficta ludicra, aut sesquipedalia recentiorum plurium praeferuntur determinatis systematicorum. Sy-

stema, quod sequutus sum, est LINNAEANVM praestantissimum et immortalis suo Auctore dignissimum. Nomina specifica depromsi ex *System. Naturae* edit. IX. Lugd. Bat. 1756. nonnulla ex *museo Tessiniano* Holm. 1753. et *materia medica ex regno lapideo*, *Amoen. acad.* III. p. 123. Synonyma adieci cum ex WALLERII *mineralogia* Stokh. 1747. qui vir celeberr. descriptiones maxime accuratas, et completissimum specierum numerum exhibet; tum ex lithographorum Halensium (2), et ubi operae pretium erat, aliorum scriptis; praesertim EMAN. MENDES *da COSTA Natural history of Fossils* Lond. 1757. 4. Vol. I. P. I.

7. Terras tractus Salani fere omnes Fautor supra (3) memoratus sub examen vocavit, observata sua forsan aliquando editurus: hic ergo brevitati studui.
8. Nullam speciem adoptavi quam non vidi, praeter varietates aliquas speciei 102. et species 110. 118. Nec descriptionem ullam mihi adscripsi, cuius auctor non sum, ne turpi plagio aliena venditem pro meis. Nihil non ex ipsa natura delineavi, quae praestat omni auctoritate: imitatus summum LINNAEVM, aliosque Viros de re naturali meritissimos. *Phil. bot.* 299. 12.
9. Lapides arte formatos et superstitiosos, item opificum et alchemistarum reliquias plane omisi, ne lithologia a faecibus vix repurgata rursus inquinetur.

Huc

Huc pertinet 1. lapis fulminaris LERCH. *oryct.* p. 24. in tumulis antiquis sepulcralibus non infrequens, vtenfile veterum Germanorum.

2. Lapidés quibus diabolus manuum vestigia impressit. LERCH. *oryct.* p 25. prope Sennewiz, Wettin, et in Monte sereno; sunt figmenta et forsan pia fraus monachorum veterum.

3. Hydrargyrum currens, humo inhaerens, in atrio prytanei 1750. effossum; stibium striatum, et pyrites fuluus, in fundamento domus in orphanotropheo, inuenta, sunt reliquiae forsan chrysopoei alicuius.

4. In domo quadam, neben dem goldenen Rade auf dem alten Markte, quam ultra 100 annos inhabitarunt fabri aerarii, in terra (profund. 2 ad 3 ped.) reperta est magna copia ligni et ossium viridium, ochra cupri vbique penetratorum et tinctorum; substantia parum mutata.

5. Cum post incendium an. 1740. quod templum Glauchense consumserat, eius fundamenta denuo ponerentur, inuenta est massa igne producta, galenae plumbi micanti (kleinspeisiger Bleiglanz) adeo similis, vt ab hac vix discerni potuerit.

10. Lapidés omissoſos ſi quis ad me mittere velit cum fideli loci natalis mentione, eos in proxima editione aut ſupplemento aliquando edendo, cum honorifica recenſione datoris, adducam.

11. Saepe

II. Saepe quaeri solet, cui bono sint haec omnia? Qui vsum primarium omnium rerum creatarum rite perpendit, nempe illum, quem monstrat PAVLLVS Rom. I, 20. *ut inaspectibilia SUMMI NUMINIS, scilicet eius sempiterna potentia atque diuinitas, ex mundi opificio perspiciantur, per considerationem operum*, blasphemiam hanc quaestionem non mouet; nec verus historiae naturalis cultor cauillationes et conuitia, curare solet; haec semper fuere praemia veritatis, plebi, quam ex ignorantiae et praeiudiciorum munimentis deturbat, numquam non inuisae. Vt vero homines, qui ita quaeritant, imperiti rerum arbitri, aut quibus nihil arridet, nisi quod faucem pabulo et loculos nummis farcit, aliquam responsionem habeant, et quo euidentius influxus huius scientiae in res oeconomicas pateat, passim vsus praecipuos oeconomicos adieci. Si autem hac responsione illis non satisfactum est, nihil amplius addo; nam

Quaerit delirus, quod non respondet HOMERVS.

CLASSIS I.

P E T R A E.

ORDO I.

VITRESCENTES.

COS.

1. **C**OS friabilis, particulis argilloso-glareosis. LINN.
Syst. Nat. gen. 1. sp. 1. Mus. Tess. p. 2. n. 1.
 Cos particulis minimis glareosis, mollis cae-
 dua. WALL. *min. sp. 71.*

Saxum arenarium cinereum Suecicum. DACOST. *Fossil.*
I. 128.

Saxum arenarium Esperstadiense, coloris ordinario
 grisei et subcinerei, interdum et flauī et caerulei, quod
 substantiae tenerioris et firmioris est. LERCH. *oryct.*
p. 16.

Locus: Esperstaedt, *rupem constituens.* Conf. BÜTTN.
corall. p. 50. rud. p. 221.

Vsus pro operibus statuariis, tabulis quadratis ad ster-
nenda atria (Platten).

Color canus: Particulae micantes interspersae paucis-
simaē. Efferuescit parum vel nihil cum spiritibus aci-
dis. Finditur rimis horizontalibus.

Nonnunquam cauernosa est, cauernis repletis crystallis
spatofo seleniticis non efferuescentibus.

2. COS friabilis; particulis glareosis duris. LINN. *mus.*
Tess. p. 4. n. 5.

Cos particulis arenosis aequalibus minoribus coticularis.
 WALL. *min. 68.*

Saxum arenarium album Suecicum. DACOST. *Fossil. I.*
p. 133.

Saxum arenarium Loderslebenense, fusci et cinerei coloris.
 LERCH. *oryct. 16.*

Locus: Lodersleben, *rupem constituens*.

Constat rupe horizontaliter fissili, stratis alternis rufis et albidis, saepe punctis et maculis cinereis, luteis et rubris adspersis. Non efferuescit. Scintillat ad chalybem varius.

Usus ad cotem planam et gyratilem, columnas ad ianuas aedium, statuas, monumenta sepulcralia frequentissimus.

3. COS friabilis, particulis glareosis impalpabilibus. LINN. *Mus. Tess. p. 2. n. 4.*

Saxi arenarii albi Suecici varietas. DACOST. Fossil. I. p. 133.

Locus: ad lacum salsum Seeburgi.

Color fuscus, forsitan ab ochra ferrea dependens.

4. COS solidiuscula, particulis arenaceis quarzosis pellucidis aequalibus. LINN. S. N. 1. 5.

Locus maxime vulgaris in der Heide. Vaga.

Concreta ex arena 141.

5. COS solidiuscula, particulis arenaceis quarzosis subopacis subaequalibus. LINN. S. N. 1. 6. *Mus. Tess. p. 4. n. 9.*

Saxum arenarium. DACOST. Fossil. I. p. 140.

Locus: α. Beichliz inter ampelitis strata, pulvere pyrio disiicienda, unde nomen, Sprengestein, sortita est: haec constat lapide albo duro scintillante, particulis subpellucidis.

β. Prope Wörmiliz ad ripas Salae; subfriabilis particulis grossioribus: rupe horizontaliter fissili, colore vario, plerumque albo.

γ. Boeseburg in comit. Mansfeld.; alba subfriabilis opaca, superficie plana, rupe horizontaliter fissili.

Usus: β. pro aedificiis, ex hac maxima pars orphanotrophei exstructa; γ. pro monumentis sepulcralibus, et pro cote.

6. COS solidiuscula, particulis arenaceis quarzosis inaequalibus. LINN. S. N. 1. 7.

Saxum arenarium lapis molaris dictum. DACOST. *Fossil. I.* p. 137.

- β. Cos particulis arenosis minoribus, variis foraminulis inordinate distincta. WALL. *min.* 70.

Saxum arenarium foraminosum. DACOST. *Fossil. I.* p. 141.

Locus: α. Schmon, Querfurt sub marmore, rupestris; vaga passim in sabuletis campisque; β. inter argillam plasticam prope Halam, vorm rannischen Thore, et passim vaga.

Constat α. rupe horizontaliter fissili, stratis horizontalibus cinereis, albis, rubris et rubicundis alternis, ex sabulo concretis. β. eadem cos multis foraminibus, saepe et cavitatibus et maeandris distincta, qui nidificationes insectorum mentiuntur.

Vsus: α. nonnullis pro filtro, non inepta ad hunc usum, si maiora frustra adessent.

7. COS solidiuscula, particulis impalpabilibus glareosis.

Giebichensteiner Marmor.

Marmor Giebichensteinense coloris grisei vel etiam fusci, venis rubicundis et carnei coloris passim distinctum. LERCH. *oryct.* 18.

Locus: Giebichenstein, am Schloßfelsen, et in monte alio inter arcem et patibulum.

Constat particulis minimis vix nudo oculo distinguendis, glareosis, ex cinereo-rubris, extrinsece coloris hepatici, striis sanguineis nonnunquam eleganter distincta. Nec efferuescit nec scintillas dat, nec polituram accipit.

Olim falso rumore pro marmore vendidata et Berolinum aduecta est. Sed cognito errore nunc nullum habet usum.

8. COS solidiuscula argilloso-glareosa, lamellis horizontaliter fissilibus: venis ochraceis. *Mußholzschiefer.*

Marmor Giebichensteinense, coloris flavi, instar ochrae, et striis longitudinalibus ac circularibus. LERCH. *oryct.* 18.

Locus: Giebichenstein, *rupes pone templum patibulum versus.*

Constat particulis impalpabilibus vix distinguendis argillosis ut videtur et glareosis; fissilibus in lamellas tenues horizontales, distinctas striis fasciisque ochrae ferreae diuersimode contortuplicatis. Non efferuescit cum spiritibus acidis, nec scintillas dat ad chalybem. Incumbit lithanthracibus.

Non confundenda est haec species cum topko illo quem descripsit et delineauit OLEARIVS mus. p. 30. t. 20. Nusholzstein vulgo dicto.

Usus exiguus ad muros exstruendos.

Q V A R Z V M.

9. QVARZVM aqueum. LINN. S. N. 2, 1. *Flußkiesel.*

Quarzum solidum pellucidum. WALL. *min.* 97.

Silices. LERCH. *oryct.* 21.

Locus: *ubique, vagum, praesertim in et circa arenifodinam prope Nietleben, ubi tinctum ochra ferrea; ad saxa prope Giebichenstein, et prope Beesen bey der Breyhanschenke.*

Praesertim frusta maiora et minora huius et sequentis speciei constituunt stratum 9. camporum Halensium meri-

meridionalium LERCH. *oryct.* p. 8. *quod semper, etiam aestate admodum sicca, aqua purissima scatet, numquam exhaurienda, quae per cuniculos et ligneos canales ad orphanotropheum deriuatur.*

10. QVARZVM album. LINN. S. N. 2, 2.

Locus praecedentis.

11. QVARZVM tinctum. LINN. S. N. 2, 3.

Quarzum solidum opacum coloratum. WALL. *min.* 99.

Locus: in sabuletis, ubi obseruauimus var. 3. caeruleum.

12. QVARZVM subcotaceum. LINN. S. N. 2, 5.

Quarzum granulatum cohaerens. WALL. *min.* 90.

Locus: in der Heide, vagum.

S I L E X.

13. SILEX cretaceus vagus. LINN. S. N. 3, 1. *Mat. med.*
lap. n. 1. Kiesel, Feuerstein.

- α. Silex corneus intrinsece aequalis durissimus. WALL.
min. 77. LINN. *mat. med. lap. 1. α.*

Lapis corneus. LERCH. *oryct.* 21. BÜTTN. *corall.* 27.

Locus: campi passim inter spec. 2. sabuleta frequenter.

*Saepius continet petrificata; huc pertinet: Muschel-marmor, welcher gröfientheils in einen Feuerstein verwandelt worden, zwischen Halle und Diemitz als ein Geschiebe gefunden *. Extrorsum adhuc effruescit.*

Superficies lapidis nonnunquam botryiformis.

Vsus ad ignem cum chalybe excitandum.

- β. Carneolus subdiaphanus exalbidus. LINN. S. N. 3, 1.
mat. med. lap. 1. β. Carniol.

Achates fere pellucida, colore rubescente. WALL.
min. 79.

Constat lapide rubro nonnumquam exalbido, parum botryiformi.

Locus: observatus in et supra sacum quoddam fuscescens vagum, intra strata saxi Giebichensteinensis occurrens.

7. Chalcedonius subdiaphanus cinereo-nebulosus. LINN. S. N. 3. 1. Chalcedonier.

Achates vix pellucida nebulosa, colore griseo mixto. WALL. min. 80. n. 4. Chalcedonius griseo-lactescens.

Locus; passim in agro Halensi, vagus, mica inquinatus.

8. Iaspiachates opacus, viridis aut ruber.

Iaspis sanguineo colore tinctus qui passim in agro nostro provenit, sed minoribus fragmentis LERCH. *oryct.* 22.

Locus: vagus passim: viridis copiosior quam ruber.

9. Achates superficie circulis concentricis distinctus.

Locus: prope Landsbergam lectum et in cel. Dn. PRAESIDIS museum translatum est specimen huius achatis elegantissimum, magnitudine et facie oui columbini maioris: color, si obiter spectetur, obsolete ruber, si accuratius, corneus apparet, innumeris punctulis rubris absque ordine refertus, quae saepe adeo conferta sunt, ut vix discerni queant. Superficies lapidis passim inordinate notata maculis ocelliformibus, quorum irides albae e circulis concentricis, albuginea vero, substantia lapidis cornea, circulis concentricis e punctulis rubris, picta, constat.

14. SILEX marmoreus rupestris. LINN. S. N. 3. 3.

Petrofilius semipellucidus, intrinsece compactus mollior. WALL. min. 87.

Locus: Giebichenstein inter saxa: in der Heide passim dispersus.

Constat

Constat fragmentis subdiaphanis molliusculis, albidis, rubris, virescentibus aut nigricantibus, in stratis saxorum 68-77. ubi rimas subinde replet. Refertus est granis quarzi singularis, quod constat particulis aqueis, ad chalybem scintillantibus, acidis non mutabilibus: haec grana, ubi lapis libero aëri diutius expositus est, fatiscunt, et in pulverem album margaceum resoluuntur, tum penitus eroduntur, lapidem relinquunt porosum instar pumicis, residuis in cavitatibus crystallis minimis quarzosis vix manifestis.

16. SILEX margaceus rupestris. LINN. S. N. 3, 4.

Jaspis.

Iaspis unicolor WALL. min. 19. rubescens n. 4.

Locus: Schmon inter cotem 5.

Constat lapide solido durissimo dilute rubro, nonnunquam et saturatius, saepius venulis albis luteisque. Reperitur et maxime porosus.

Usus actualis nullus, possibilis idem qui specierum reliquarum congenerum, quibus elegantia nihil cedit.

Rubedo huius lapidis a ferro; ochrae ferreae et minera quaedam ferrea atra scoriformis poros lapidis saepe replent.

Alia huius lapidis varietas constat fibris rubris rigidis e centro radiantibus stellaribus in superficie cotis dictae: similis talco 37.

O R D O II.

C A L C A R I I.

M A R M O R.

17. **M**ARMOR solubile, granis crustatis globosis confertissimis. LINN. S. N. 4. 2. Kogenstein.
Saxum arenarium, granulis rotundis, hammites dictum.
DACOST. *Foss. I.* p. 129.

Oolithus, BRÜKM. *monogr.* in eius *Thes. subt.* p. 127.

Oolites siue hammites. LERCH. *oryct.* 40.

Locus: lacus salus, prope Ruhlsdorf; Rothenburg, Alsenleben, Eisleben, Fienstedt.

Differt granis maioribus et minoribus, cinereis aut albidis. Fienstedtensis est *martialis*, granis in nonnullis *quasi erosus*.

Vsus: pro aedificiis extruendis.

Conf. BÜTTN. *rud.* §. 148. HEBENSTR. *Mus.* RICHT. 222.
FRISCH. *Mus.* HOFM. p. 86.

18. **M**ARMOR solubile, fragmentis horizontalibus subfissilibus. LINN. S. N. 4, 4. *Mus. Tess.* p. 12. n. 5.

Saxum rubrum splendidum durissimum. DACOST. *Foss. I.* p. 155. *var.*

Locus: Querfurtum.

Varia continet petrificata.

Huc etiam pertinent lapilli albidii calcarii, particulis impalpabilibus subfriabilibus subfissilibus, in sabuletis frequentes.

19. **M**ARMOR solubile, particulis micantibus arenaceis.

LINN. S. N. 4, 5. *Mat. med. lap.* n. 102. Kalkstein.

Calcarius particulis scintillantibus. WALL. *min.* 39.

Saxum

Saxum calcarium. LERCH. *oryct.* 17.

Locus: Lieskau; *colore est* albido, viridi; atro-cinereo; polituram accipit nitidissimam, petrificatis, pyrita et crystallis spatosis refertum est.

Vsus ad coquendam calcem.

20. MARMOR solubile, particulis micantibus radiantibus. LINN. S. N. 4. 7. Strahlfalkstein.

Locus: sabuleta, praesertim Diemizense.

Constat fibris amiantiformibus planiusculis ex flauo albidis, crusta calcinata tectis. *Conf.* BÜTTN. corall. p. 26. t. 3. f. 8.

21. MARMOR solubile, particulis impalpabilibus rasilibus. LINN. S. N. 4, 8. Marmor.

Marmor. WALL. *min.* 41. 42.

α. Marmor variegatum flauum. WALL. *min.* 42. n. 3.

Locus: Hala in limifodina ad patibulum, ubi pauca frusta inuenit amicus quidam: ante multos annos plura reperta feruntur ibidem.

Constat lapide flauescente, venis et lineis rubicundis et nigris, et maculis albidis elegantissime variegato, duro, post politionem nitidissimo.

β. Marmor exalbidum zonulis ferrugineo-fuscis arcuatis.

Locus praecedentis. Nonnunquam venulis marmoris 20. flauo distinguitur.

γ. Marmor ex cinereo viride.

Locus praecedentis. Polituram recipit bonam, sed color sordide viridis ingratus.

22. MARMOR fixum, particulis difformibus. LINN. S. N. 4, 9. Mat. med. lap. n. 3. Gipsstein.

Gypsum particulis parallelepipedis et globosis concretum. WALL. *min.* 45.

Locus: Laublingen, Wettin inter lithanthraces parcius.

23. MAR-

23. MARMOR fixum, filamentis perpendicularibus parallelis. LINN. S. N. 4, 10. *Mat. med. lap. n. 6.* Strahlgips. Gypsum filamentis parallelis. WALL. min. 49. Spatum f. gypsum, asbesto filamentoso haud dissimile. LERCH. *oryct.* p. 20, 21. *Locus:* Wettin, Dölau *inter lithanthraces*; Rothenburg; Helsta *in comit. Mansf.*
24. MARMOR fixum, particulis arenaceis micantibus. LINN. S. N. 4, 11. *Mat. med. lap. n. 4.* Gypsum particulis minimis, punctulis nitens, polituram admittens. WALL. min. 44. Alabaster. Alabastrum. LERCH. *oryct.* p. 19. *Locus:* Laublingen, *ubi est album et cinereo variegatum; item rufescens, cinereum, caeruleum, et albidum venis cinereis, in lapidicina derelicta, prope Cönnern: album venis cinereis, ad Dobis prope Wettin, et hic inter lithanthraces tenuissimis laminis. Multae eius varietates perpulchrae occurrunt prope Wendelstein, Bottendorf, et in aliis Thuringiae locis.*

S P A T V M.

25. SPATVM fissile. LINN. S. N. 5, 1. Spatum lamellosum molle. WALL. min. 54. Glacies Mariae. LERCH. *oryct.* p. 20. *Locus:* Hala *in suburbio Glauchensi, ubi in fodiendis puteis, in xenodochio, in vinea b. Cancell. de L V D W I G repertum fuit. LERCH. circa Querfurt, Schmon, Kölme, Laublingen copiosissime.*
26. SPATVM compactum subdiaphanum. LINN. S. N. 5, 4. *Locus:* *in schisto cuprifero.*
27. SPATVM compactum subopacum, fragmentis squamosis. LINN. S. N. 5, 7. *Locus:* *praecedentis et in lithanthrace.* *Hae species (25-27) non effervescent cum acidis spiritibus.*

28. SPATVM subopacum, particulis lamellatis ad angulum acutum striatis.

Spatum seleniticum singulare. LEHM. Flözgeb. 229.

Locus: Laublingen, unde ad celeb. Dnum. Prof. LANGIVM aduectum.

Constat laminis subprismaticis tenuibus, fissilibus longitudinaliter, fragilibus, fracturis obliquis rhombeis, sordide flavis subopacis, ad angulum acutum 10-20. grad. striatis, apice vix coeuntibus, adeoque non ex communi centro radiantibus; saepe adspersis graptolitho 121. Frusta integra figurae sunt subglobosae, magnitudine pugni saepius capitis humani, crusta laevi, aut angulis solidis triquetris tecta.

Efferuescit et soluitur in aqua forti; calefactum lucet, et cum fragore dissilit.

Descriptio cl. LEHMANNI c.l. et in praefatione dicti libri bona est, sed exemplar suum fortasse nimis geometricum.

29. SPATVM compactum scintillans. LINN. S. N. 5, 6. Feldspat.

Locus: in campis ubique, vagum. Scintillat propter quarzum adhaerens, saepe nudo oculo vix distinguendum.

SCHISTVS.

30. SCHISTVS nigricans friabilis, scriptura alba. LINN. S. N. 6, 3.

Fissilis mollior friabilis. WALL. min. 66.

Schistus niger. DACOST. Fossil. I. p. 167. Schistus terrestris niger carbonarius. *ibid.* p. 168.

Locus: α. Comitatus Mansfeldensis et ducatus Magdeburgici circulus Salanus variis locis, ubi cupro dives est et petrificatos pisces continet; β. Wettin, Löbegrin, Dölau, Giebichenstein etc. ubi supra et inter lithanthraces est, filicibus repletus.

Constat lamellis fragilibus, aqua forti parum efferuescentibus, ustulatione in terram rubicundam fissilem transcuntibus. Variat β. superficie undata.

31. SCHI-

31. SCHISTVS cinereus solidiusculus, scriptura alba.
LINN. S. N. 6. 4.

Schistus cinereus. DACOST. Fossil. I. p. 173.

Locus: Giebichenstein *supra lithanthraces, iam vagus inter pagum et patibulum, filices condens, nonnumquam subfriabilis.*

O R D O III.

A P Y R I.

M I C A.

32. MICA particulis membranaceis fissilibus diaphanis.
LINN. S. N. 7, 2. Kazengold.

Locus: comitatus Mansfeldensis passim, Hala in lapidibus quarzosis vagis.

33. MICA particulis squamosis sparsis. LINN. N. S. 7, 3. Glimmer.
Mica squamis inordinate mixtis. WALL. min. 122.

Locus frequens in saxo, praesertim in der Heide; Giebichenstein.

Variat colore aureo, argenteo, cupreo, nigro.

T A L C V M.

34. TALCVM fibris rigidis fasciculatis intortis. LINN.
S. N. 8, 10. Sternschirl.

Asbestus fibris fasciculatis; ex centro varie radiantibus.
WALL. min. 148.

Locus: agri Halenses et Giebichensteinenses passim; in matrice saxeae viridescente, et in alba cotacea, vagum: communicante eodem fautore supra laudato; qui ita descripsit: Grüner sternstrahliger Schirl in weissem sandigen Gestein, als ein Geschiebe in der Giebichensteiner Mark. Colore est viridi aut nigro.

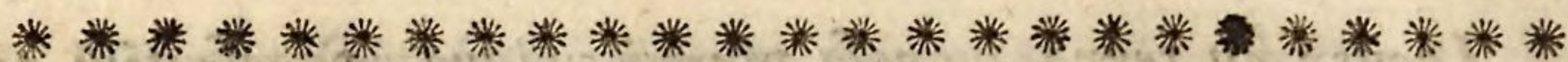

CLASSIS II.

M I N E R A E.

CLASSIS II

M I N E R A E

ORDO I.

S A L I A.

N A T R V M.

35. **N**ATRVM murorum. LINN. S. N. n. 1. Mauersalz.
Alcali compactum crySTALLIFABILE, corporibus superficialiter adhaerens. WALL. *min.* 183.

Aphronitrum siue flos nitri ex antiquis muris calcariis, et in cellarum parietibus passim instar lanuginis efflorescens. LERCH. *oryct.* p. 46.

Locus: in muris antiquis ubique.

S E L E N I T E S.

36. SELENITES spatoso-gypsea rhombea. LINN. S. N. 12, 1.

Gypsum crySTALLIFATUM figuram rhomboidali. WALL. *min.* 46, fig. 3.

Locus: argillaefodina vorm rannischen Thor auf dem Lerchenfelde; Benstedt in argilla; Lieskau in bolo subtili grisea aut flaua.

37. SELENITES spatoso-gypsea prismatica. LINN. S. N. 12, 1.

Locus: Wettin, Dölau inter lithanthraces; Kölme.

Huc crystallus illa spatosa irregularis referenda videtur, quae in ampelite prope Langenbogen frequens est; coloris saepe fusci, tincta ampelite.

N I T R V M.

38. NITRVM humi. LINN. S. N. 13, 1. Mat. med. lap. 13. Salpetererde.

Nitrum terra mineralisatum. WALL. *min.* 175.

Terra nitri. LERCH. *oryct.* p. 45.

B

Locus:

Locus: in terra humosa pingui ubique, praesertim ad stabula pecudum, et ad parietes; hinc ante aliquod annos peculiare parietes erecti, pro generanda terra nitrosa.

*Usus: pro conficiendo nitro; cui inseruit officina nitra-
ria Glauchensis.*

39. NITRVM quarzofum aqueum. LINN. S. N. 13, 2.
Mat. med. lap. 14. Bergkrystall.

α. Nitrum quarzofum utrinque acutum. S. N.

*CrySTALLUS montana utrinque acuminata. WALL. min. 10.
fig. 11.*

*Locus: vagum in campis, in matrice quarzosa et cotacea;
in lithanthrace.*

β. Nitrum quarzofum crystallis aggregatis acaulibus.
LINN. amoen. acad. 1. t. 16. f. 12. S. N. c.

Locus in silice 2, infrequens.

40. NITRVM quarzofum coloratum. LINN. S. N. 13, 3.
Mat. med. lap. 15.

α. CrySTALLUS hexagona flavescent. WALL. min. 107.

Locus: Grosörner in comit. Mansf. detectum 1755.

*Constat lapillis nitro-quarzosis utrinque pyramidatis, co-
lumna brevissima vix lineam geometricam lata, in non-
nullis plane evanescente; magnitudine pisi, colore fla-
vescente diluto, in nonnullis vix sensibili, pelluciditate
aquea.*

*Pro topazio vero habitum est; sed repugnat durities et
examen in igne. Maxime convenit cum pseudo-ada-
mante Bohemico.*

41. NITRVM spatofum. LINN. S. N. 13, 4. Spatdruse.

α. Nitrum spatofum acaule pyramidibus aequalibus.

LINN. amoen. acad. 1. t. 16. fig. 3. S. N.

Locus: Querfurt in marmore.

β. Nitrum

- β. Nitrum spatosum acaule aggregatum, pyramide subulata obliqua. LINN. *amoen.* 1. t. 16. f. 10. S. N. c.
Spatum crySTALLIFATUM sexangulare. WALL. *min.* 61. fig. 4.
Locus: in lithanthrace.

M V R I A.

42. M V R I A fontana. LINN. S. N. 14, 2. WALL. *min.* 180.
Goole.

Sal commune fontanum. LERCH. *oryct.* p. 42.

Locus: Hala in quatuor fontibus, diuersis profunditate, quantitate salis contenti, et adfluxus; Giebichenstein, vix 4 semuncias salis in vna libra aquae continens.

Lacus salsus Seeburgensis, (cuius falsedo oritur ex riuulo salso prope Erdeborn in lacum influente; continet in libra 3 drachm. salis;) et confinia eiusdem, ut Langenbogen, Gröppzig, notante iam VAL. CORDO in *sylua obs.* p. 217.

Salsi etiam sunt putei nonnulli Glauchae, Liebenau.

Conf. HONDORF *Beschreibung des Salzwerks zu Halle in Sachsen Hal.* 1670. 4. et secunda vice cum additamenti perill. IOH. CHR. a DREYHAVPT 1749. *Chronico suo Halensi annexum.*

FRID. HOFMANNI *Beschreibung des Salzwerks zu Halle. Hal.* 1708. 4. aliosque quos recenset perill. I. C. a DREYHAVPT *descr. circ. Salan.* T. I. p. 5. n. 93-104. De reliquis salinis extra Halam, e. c. Giebichensteinensibus non ultra 1709. cultis, vide I. C. a DREYH. *not. ad HOND. Sal.*

43. M V R I A spatosa phosphorascens. LINN. S. N. 14, 5.
Spatum solidum, plus minus pellucidum, particulis non distinguibilibus. WALL. *min.* 60.

- α. Muria spatosa aggregata purpurea. LINN. S. N. 14, 5. c.

Locus: Giebichenstein prope patibulum, saxo inhaerens*.

44. M V R I A spatosa rhombea. LINN. S. N. 14, 4.

Locus: α. in cauernis cotis 1. Esperstedienfis. β. in marmore prope Lieskau.

Constat α. crystallis rhombeis spatosis aggregatis, cauernulas cotis dictae, undique replentibus, pellucidis, albidis: cauernulae, quibus innascitur, sunt quasi perstrata horizontaliter in lapide dispositae (liegen gleichsam flözweise in dem Gestein.) β. priori similis albida aut flaua.

Soluitur in aqua forti; dat solutionem pellucidam amarā.

A L V M E N.

45. ALV MEN bituminis.

Alumen terra et bitumine mineralisatum. WALL. min. 172.

Aluminis minera bituminosa. LERCH. oryct. p. 47.

Locus: ampelites Halae, Beichliz, Langenbogen, saepe aluminosus est; praesertim xylanthrax dictorum locorum.

Vsus hic nullus, alibi e. c. ad Torgau et Düben, inde coquitur alumen.

V I T R I O L V M.

46. VITRIOLVM ferreum aluminosum, filamentis perpendicularibus parallelis.

α. Vitriolum viride amiantiforme efflorescens.

Flores vitriolici saporis, quos exhibet lignum fossile semipetrefactum, aëri diutius expositum. LERCH. oryct. p. 29.

Locus: efflorescit ex ampelite aluminosa Beichlizenfi aëri aliquantulum obnoxia; quae non in museo asseruari potest, nisi antea aliquoties aqua feruente elixiuetur.

Constat fibris perpendicularibus viridibus contiguis parallelis, in fissuris ligni bituminosi et ampelitis enatis, quas

quas implet. Fatiscit deinde totum in pulverem album. Vitriolum verum esse, monstrat sapor et crystallisatio.

Ad hanc speciem pertinet quoque VITRIOLUM hungaricum fossile, Atlasvitriol HENKEL. pyritol. 856. Atramentum natium cum asbesto Hungariae HEBENSTREIT. mus. RICHT.

ORDO II.

S V L P H V R A.

E L E C T R V M.

47. **ELECTRUM** diaphanum solidum. LINN. S. N. 17, 2. *mat. med. lap. 24.* Bernstein.

β. Succinum opacum. WALL. *min. 201.*

Locus: Dölau in ampelite, detectum et nobiscum communicatum a generosiss. Dno. FRIDERICO WILHELMO a LEYSER.

Constat frustis parvis flavis aut fuscis opacis solidiusculis, ampeliti innatis; rarissimum est, vix umquam hic observatum.

Olim et inter lithoxylon ampelitosum prope Sittichenbach succinum repertum fuisse, perhibet BÜTTNERVS Coralliogr. p. 37.

B I T V M E N.

48. **BITVMEN** subfriabile atrum. LINN. S. N. 18, 4. *mat. med. lap. 27.* Bergpech.

Bitumen solidum coagulatum. WALL. *min. 186.*

Asphaltum. *Vulgo.*

Locus: in selenite inter ampelitem prope Langenbogen, qua distinctum est instar faui.

Raram hanc speciem communicavit generos. Dn. FRID. WILH. ALEYSER.

49. BITVMEN humi paludosae. LINN. S. N. 18, 5.

Taufohle.

Bitumen terra mineralisatum. WALL. *min.* 197.

Carbones fossiles vulgo Thaukolen. LERCH. *oryct.* p. 10.

Bituminosa terra levis arida, et quae numquam lutum fit, etiam imbris maximis, et quae accensa ardet carbonum modo, donec in cinerem solvatur tota, odore dum ardet, bituminis sulphure mixti; Halae Saxon. est sub ipsa urbe, maxime in fossa versus meridiem. CORD. sylu. p. 217. est haec ipsa species.

Locus: Halae subterranea meridionalia, Glaucha, in stratis horizontalibus; Beesen et Liebenau in arenoso solo, in stratis abruptis (Geschiebe); Dölau iuxta templum, ubi compactius est et colore dilutius: Langenbogen, ubi friabile: Stedten prope Schraplau.

Vsus: pro turfa et carbonibus. Quod ad Langenbogen effoditur, antehac cum aqua et limo in pastam redigebant, unde formabant globulos magnitudine pugni, (Feuerkugeln) ad vsus oeconomicos aptiores quam terra nuda: quae etiam parantur ex ampelite et frustulis lithanthracum; sed hic vsus exoleuit. Stedten si ad coquendam calcem ex marmore vicino utuntur.

Huc pertinet lithoxylon ampelitosum: quod vide.

50. BITVMEN schisti. LINN. S. N. 18, 6. *Steinkohle.*

Bitumen lapide fissili mineralisatum. WALL. *min.* 198.

Bitumen durum nigrum lapidosum, carbo fossilis, lithanthrax. LERCH. *oryct.* p. 55.

Bituminacei carbones. CORD. *sylu.* 217.

Locus: prope Wettin in stratis horizontalibus trifariam sibi impositis: (flözweise) Löbegün in venis: (gangweise) Cönnern,

nern, (observante CORDO) Dölau, in fragmentis irregularibus: (nesterweise) iam ad venas inclinantibus. Giebichenstein inter arcem et patibulum, ubi rudera putei et cuniculi antiqui adhuc exstant. Huius strata montibus cotaccis (n. 7. 8.) et saxeis succumbunt.

Variat pro differentia residui post exustionem.

Wettinense residuo scoria ferrea rufa compacta.

Löbejünense, resid. terra friabili rufescente.

Dölauense resid. scoria ferrea rubra.

Giebichensteinense resid. terra fissili friabili candido-rufescente.

Vsus: 1-3. pro carbonibus in furnis et focis, et ad coquendam muriam.

Strata quae ad lithanthraces Wettinenses occurrunt, recenset ill. LEHMANNVS Geschichte der Flözgebirge p. 175.

51. BITVMEN marmoris foetidi. LINN. S. N. 18, 7.

Stinkstein.

Spatum opacum frictione foetidum. WALL. min. 59.

Schistus fusco-cinereus, lapis foetidus dictus. D A C O S T. fossil. I. p. 172.

Locus: Querfurt, Rothenburg et ubique in com. Mansf. in tecto schisti cupriferi.

Vsus possibilis ad coquendam calcem.

PYRITES.

52. PYRITES ferreus scintillans amorphos. LINN. S. N. 19, 4. mat. med. lap. 28. Ries.

α. Sulphur ferro mineralisatum, minera difformi pallide flava nitente. WALL. min. 207.

Laminae sulphurae subtiliores pyritidis instar splendentes, inter veros lithanthraces, praesertim Wettinenses. LERCH. oryct. p. 55.

β. Sulphur mineralisatum, minera globosa concretum.
WALL. *min.* 208.

Pyrites martialis vitriolicus. LERCH. *oryct.* p. 9. Mi-
nera martis Halensis p. 48.

*Locus: α. in frustis maioribus irregularibus et laminis
tenuibus, in lithanthrace; Querfurt, Lieskau in mar-
more; Lauchstedt, Esperstedt in cote; Beichliz in am-
pelite: conf. HENK. pyritol. 220. 222. β. in strato
decimo sub vrbe: conf. HENK. 222. textura solida, nec
e centro radians, hinc non sequentis speciei.*

53. PYRITES crySTALLIFATUS. LINN. S. N. 19, 3. Riesdruse.
Sulphur ferro mineralisatum forma crystallina. WALL.
min. 209.

α. - - hexaëdricus. LINN. S. N. 19, 3. b.
Marchasitae hexaëdricae tessulares. WALL. *min.* 209, 2.
Pyrites angulosus hexaëdros cubicus. HENK. *pyritol.* p.
155. t. 1, 12.

β. - - decaëstaraëdros. HENK. *pyrit.* p. 155. WALL.
min. 209, 9.

Locus: Beichliz in argilla.

*Constat cubis omnibus angulis truncatis: itaque sistit
corpus geometricum terminatum sex planis hexagonis,
et octo triangulis aequilateris.*

γ. - - globosus. LINN. S. N. 19, 3. f.

Pyrites rotundus sphaericus. HENK. *pyrit.* p. 155. 160. t.
4. 12.

*Locus: α. in Schisto Rothenburgensi; Dölau inter li-
thanth. β. Rothenburg, Dölau: huic adhaeret Galena
particulis minoribus oblique resplendens. WALL. min.
272. 8. elegantissima.*

MINERAE.

54. PYRITES ferreo-cupreus, matrice vitrescente. LINN.
S. N. 19, 6.

β. -- cotaceus. LINN. S. N. 19, 6. b.

Locus: Wettin inter lithanthraces.

ORDO III.

MERCVRIALIA.

ARSENICVM.

55. ARSENICVM rubens cupreum. LINN. S. N. 20, 6.

Kupfernickel.

Arsenicum sulphure et cupro mineralifatum, minera dif-
formi aeris modo rubente. WALL. *min.* 228.

Nicli minera ditissima, Kupfernickel dicta. KRON-
STEDT. *act.* Holm. 1754.

*Locus: in schisto cuprifero passim ad concursum duarum
venarum, praesertim ad Golwiz. Argento diues esse
fertur.*

FERRVM.

56. FERRVM intractabile nitens micaceum. LINN. S. N.
25, 7.

Eisenglimmer.

Minera ferri rubra. WALL. *min.* 257.

*Locus: comitatus Mansfeldensis; in rupibus prope Wet-
tin; ab imperitis chrysopoeis saepe pro minera argenti
rubra venditatur.*

57. FERRVM intractabile spatiosum albicans. LINN. S. N.
25, 10.

Eisenspat.

Minera ferri alba spatiformis. WALL. *min.* 244.

Locus: Hala et com. Mansf. passim; vagum.

58. FERRVM intractabile, lamellis transuersim striatis nitidis. LINN. S. N. 25, 2.

Locus: Hala, vagum. Schwarzes körniges Eisenerz das der Magnet etwas zieht, in weissen sehr verhärteten Letten als ein Geschiebe ohnweit der faulen Wiese *.

59. FERRVM retractorium pyriticosum. LINN. S. N. 25, 21.

Locus: Comit. Mansfeldensis.

Constat pyrita retractorio.

C V P R V M.

60. CVPRVM nudum informe. LINN. S. N. 26, 1.

Gediegen Kupfer.

Cuprum natium. WALL. *min.* 258.

Locus: rarissimum in schisto cuprifero Mansfeldico. Conf. DECK. *mus.* p. 66. sq.

61. CVPRVM purpurascens. LINN. S. N. 26, 5.

Kupferglas.

Cuprum mineralifatum, minera fractura nitente molli. WALL. *min.* 263.

Locus: in schisto cuprifero, Eislebieni, Rothenburgico, Gerbstadico, ubi spato 26. superficialiter adhaeret.

62. CVPRVM pyriticosum fuluum. LINN. S. N. 26, 8.

Kupferkies.

Minera cupri flaua, particulis maioribus. WALL. *min.* 267.

Locus: in schisto et cote cupriferis.

63. CVPRVM schisti. LINN. S. N. 26, 9. Kupferschiefer.

Cupri minera in lapide fissili nigro. LERCH. *oryct.* p. 51.

Locus: Comitatus Mansfeldici subterranea ubique: a Golwiz usque ad Hercyniam.

Constat schisto 30, qui omnes fere cupri minerarum species continet, ochram viridem germinantem rarissime; zincum copiose immixtum habet, testantibus cadmiis fornacum. Occurrit prope Gollwiz, in venis, (gangweise) tum sensim inclinantur strata versus horizontem, usquedum iustam nanciscantur obliquitatem et magis horizontalia euadant. (flözweise brechen.) Continet centenarius schisti cupriferi decimam circiter partem cupri; Centenarius cupri sulphurati (Schwarzkupfer) libras $96\frac{6}{10}$ cupri puri (Garkupfer); et centenarius cupri puri 8 ad 12 semuncias argenti. Strata recenset LEHMANNVS cit. 170 sq.

46. CVPRVM cotis. LINN. S. N. 26, 10. Sanderz.

Minera cupri in arenario varii coloris. LERCH. *oryct.* p. 51.

Locus præcedentis, sub eius stratis in stratis peculiaribus.

P L V M B V M.

65. PLVMBVM particulis cubicis. LINN. S. N. 27, 4.

Bleiglanz.

Plumbum sulphure et argento mineralisatum, minera tessulis maioribus vel minoribus, vel granulis, micante. WALL. *min.* 273.

Locus: Eisleben inter cuprum schisti; Wettin inter lithanthraces in fissuris stratorum, crystallis quarzospatosis repletis, tessulis maioribus et minoribus (grob-und kleinwürflich) et granulis (kleinspeisig),
atque

atque ibidem in tenuibus lamellis; Döläu in fissuris lithanthracis in spato compacto subdiaphano.

STANNVM.

66. STANNVM crystallis columnaribus nigris. LINN. S. N. 28, 2. Schirl.

Corneus crystallifatus prismaticus, lateribus inordinatis. WALL. min. 139, 20. 2. 3. niger et fuscus.

Locus: Inter lithanthraces, et in campis vagum. Af-frictu albicat semper, textura multifariam variat.*

67. STANNVM crystallis tessulatis rubicundis. LINN. S. N. 28, 3. mat. med. lap. 48. Granat.

Gemma plus minus pellucida, colore obscure rubro, in igne permanente, lapide liquecente. WALL. min. 117.

Granatus. Vulgo.

Locus: Giebichenstein in saxo, communicatum a Dno. F. W. a LEYSER; in spato compacto scintillante lacteo eleganter rubro variegato, ibidem lectum et communicatum a Dno. Prof. LANGIO; et in quarzo albo.*

CLASSIS III.

F O S S I L I A.

CLASS III

FOR ALL

ORDO I.

CONCRETA.

SAXVM.

89. **S**AXVM rubicundum, granulis albis subspatosis et quarzosis aqueis.

Locus: Hala bei der Amtsziegelscheune in der Allee.

Constat rupe solida sordide rubicunda subcotacea, ad chalybem parum scintillante, in aqua forti non solubili ut etiam sequentes omnes; referta granulis albidis et aqueis.

69. SAXVM album subspatosum deliquescent.

Locus: Giebichenstein pone vineam die Weintraube, et trans Salam, e regione huius, bis an die Heide hin.

Constat rupe solida, supra sub humo fissili, alba subspatosa: acidis non solubile, sub dio fatiscit, hinc ad usus oeconomicos ineptum: adpersum granulis quarzosis.

70. SAXVM subcotaceum, granis spatosis rubicundis et quarzosis aqueis.

Saxum glareosum. LERCH. oryct. p. 16.

Locus: Giebichenstein, e regione prati Gimmerizensis, et trans Salam idem ex opposito.

Constat rupe solidiuscula grisea cinerea aut rubicunda, granis maioribus spati rubri et minoribus quarzi aquei referta, nonnunquam et mica nigra aut cuprea, et granis granatinis non scintillat; porphyrio simile quoad faciem externam, non quoad duritiem et texturam.

71. SAXVM

71. SAXVM friabile, granulis albis virescentibus et forde rufis aggregatum.

Locus: rupium reliquarum fissuras replet.

Constat lapide maxime friabili, aggregato ex granulis rufis, albo- et viridi- spatosis. Vbi saxo praecedenti adhaeret, utrumque in superficie fibrosum apparet et quasi amiantiforme.

72. SAXVM pallide rubescens, granulis spatosis albis.

Locus: rupes in prato Gimmerizenfi; et trans Salam in partibus oppositis.

Constat rupe solidiuscula ad chalybem parum scintillante.

73. SAXVM impalpabile rubrum, granulis spatosis albis et rubicundis.

Porphyrius Giebichensteinensis. Vulgo.

Locus: rupes cui arx Giebichensteinensis superstructa est; et trans Salam, e regione, prope Cröllwiz; Trotha; et e regione ad molendinum chartarium; Hala im Stadtgraben hinter der Schulkirche; Diemiz; rupes Gimrizenfis (63.)

Constat rupe solida rubra, saturatius in prioribus, dilutius in duobus posterioribus locis, ad chalybem plus minus, in posterioribus fere non scintillante; referta granulis spatosis albis et rubicundis inaequalibus, in duobus prioribus crebris subaequalibus albidis, paucis rubicundis, paucioribus quarzosis.

Vsus: exiguus pro aedificiis.

74. SAXVM fissile rufum, atomis margaceis et quarzosis.

Locus: Giebichenstein, e regione des Gimmerizer Buches.

Constat lapide solido, stratis fissilibus; aggregato ex granulis minimis rufis albisque, instar cotis.

75. SA-

75. SAXVM fissile albido-virescens, atomis quarzoso-spatofis albis.

Locus praecedentis.

76. SAXVM filiceum, granis spatofis albis opacis et quarzofis aqueis.

Locus praecedentis.

Constat filice 3. viridi, fusco aut rufo, granis spati candidi maioribus et granatinis saepius distincto. Continet hic carneolum supra 13, s. adductum.

77. SAXVM micaceum cotaceum. LINN. S. N. 31, 16.

Locus horum saxorum, 74-77. est rupes ad fluuium Salam, e regione nemusculi Gimmerizenfis, rupem Giebichensteinensem oblique intersecans, constans stratis saxi 65. 66. alternis, ad horizontem obliquis; quibus passim interspersi sunt lapilli 76. 77.

Vsus ad aedificia, lithostrota.

Omnes diuersae rupes Giebichensteinenses ex orientali in occidentalem plagam extenduntur: et saepe vna eademque species supra sub humo finditur horizontaliter et strata format, quae in maiore profunditate solida est, nec vestigia fissurarum horizontalium monstrat.

78. SAXVM impalpabile filiceum fuscum, granis spatofis rufescentibus et albis. Porphyr.

Porphyrius montis sereni. *Vulgo.*

Locus: totus mons serenus hoc lapide constat: huic similis in rupe auf der Gimrizer Wiese occurrit.

Quo melius differentia horum saxorum (73. 78.) quae nomen porphyrii merentur, perspiciatur, illa et inter se et cum porphyrio aegyptio rubro, cuius fragmentum antiquum utrinque politum, Cel. Dnus Prof. LANGIUS e museo suo beneuole communicauit, conseramus.

- α. Saxum 73. prope Halam³, an und in der Allee, est dilute rubrum, aut ex rubro et cinerascete compositum; articulis magis cotaceis, omnium maxime friabile; granis spatosis albis aut potius ad flauum colorem vergentibus inaequalibus, et quarzosis plurimis. Parce scintillat, rasura album.
- β. Saxum 73. im Stadtgraben hinter der Schulkirche saturatius est, sed colore ad cinereum vergente, granis spatosis maioribus albis et rufescentibus subaequalibus crebris, quarzosis rarioribus; magis scintillat, parum rasile.
- γ. Saxum 73. inter Giebichenstein et Trotha, multo saturatius est, colore paullo ad hepaticum inclinato, granis multis spatosis subaequalibus maioribus albis et rubicundis, quarzosis vix ullis; multum scintillat, non rasile est sed ad ictus chalybis diffilit.
- δ. Saxum impalpabile filiceum sanguineum, granis spatosis albis compactis decussantibus. Porphyrius seu leucostictos obscure rubens seu purpureus, maculis parvis niueis seu etiam dilute rubentibus. SCHEVCHZ. *belu.* 6. p. 122. Porphyrius aegyptiacus, Porphyrites leucostictos PLIN. *hist.* 36, 7. coloris sanguinei saturati est, granis multis oblongis subaequalibus intercussantibus, spati candidissimi, nonnumquam punctulis sanguineis adpersi, compacti et scintillant; insuper multis punctis obscurioribus, quarzosis, in lapide rudi non, sed in polito oculo attento manifestis interspersis; durissimum est, omnium viuacissime scintillans, ad chalybem diffiliens, non rasile.
- ε. Saxum 78. est coloris hepatici, granis spatosis albis et rufescentibus subaequalibus, quarzosis paucis: multum scintillat, ad chalybem non rasile, sed diffiliens.
- Hinc sequitur, ad δ. proxime accedere γ. et ε, sed γ. magis; et δ. omnium maxime accedere ad naturam
iaspi-

iaspideam, tum γ . δ . β . α . reliquae varietates 64. inter has intermediae, facile collocandae sunt.

79. SAXVM cotaceo-quarzofum, particulis lacteis. LINN. S. N. 31, 5.

Locus: inter rupes Giebichensteinenses in frustis; in der Heide undique dispersum; colore saepe nigricante.

80. SAXVM spatofum rufum, mica nigra, particulis quarzosis. LINN. S. N. 31, 11.

Locus: Beichliz, rupestre.

Constat spato compacto scintillante, rufo aut albido, particulis quarzosis et mica nigra distincto; inseruit ad exornanda opera hydraulica in horto Stecheriano Beichlizenfi.

81. SAXVM quarzoso-cotaceum incarnatum, squamis micaceis nigris decussantibus. LINN. S. N. 31, 8.

Locus: vagum in campis.

82. SAXVM cotaceum rufum, granulis quarzosis albis. LINN. S. N. 31, 2.

Schistus bruno-ruber micis refertus. DACOST. foss. 1. p. 176.

Saxum Rothenburgense ex pallido rubrum, omnium durissimum. LERCH. oryct. 16.

Locus: Rothenburg, rupestre.

Vsus frequens ad molares lapides.

83. SAXVM quarzofum spatofum album, mica squamosa atra. LINN. S. N. 31, 6.

Locus: Ophausen, et passim vagum; continet saepe grana granati.

84. SAXVM schistofum nigrum, mica argentea.

Locus: supra et inter strata lithanthracum, praesertim Dölau.

Constat schisto nigro, scriptura cana, refertissimo miculis micae argenteae.

85. S A X V M cotaceum cinereum, mica argentea.

Locus: Wettin, ubi stratis lithanthracum incumbit, hinc vocatur Dachgestein.

Constat lapide cotaceo cinereo, granis inaequalibus, mica argentea distincto.

Omnes huius generis species vagae saepe sunt passim in campis, a rupibus suis disruptae.

T O P H V S.

86. T O P H V S calcareus lebetum. LINN. S. N. 32, 1.

Kesselstein.

Porus aqueus, aqua simplici generatus. WALL. min. 297.

Locus: in akenis, ubi generatur ab aqua fontana copiose, a fluvia in minore copia.

87. T O P H V S argillaceus polymorphus. LINN. S. N. 32, 5.

β. Tophus glareae farinacae, porosus et reticulatus. GRON. *supell. lap. p. 52, 2.* Zabenstedter Cämenttoph.

γ. Zingiberites. LERCH. *oryct. p. 25.* Ingwerstein.

Locus: β. Zabenstaedt. γ. Brandorf, vineae Halenses, ripae Salae passim: ad viam inter Gröbers et Groskugel, saepius fistulosus.*

β. Plerumque est ex turfa generatus, coloris albidus, flavi aut subfusci; saepe includens conchas cochleasque, ramulos et folia vegetabilium, coralla; ad quae pertinet: Weisse feine marmorartige Masse mit durchgehenden zweigigen Madreporiten, mit runden Aesten, in gleichen einigen innesizenden pectunculiten, aus dem Tophbruche bei Zabenstedt*. Conf. 102, 1. 5. 7.; 113. 115. 117.

Vsus:

Ufus: metallurgicus ad promouendum fluxum schisti cupriferi Mansfeldici; ad aedificia.

88. TOPHVS calcarius stalactiticus, superficie verrucosa. GRONOV. *supell.* p. 53, 19. Blumenfohltoph.

β. Tophi species quae musco similis est. LERCH. *oryct.* p. 25. Moostoph.

Locus: Querfurt in marmore 18. Lieskau in marm. 19. Schaafstedt.

Constat ramulis lutescentibus congestis vel inordinate dispositis, ut α. vel erectiusculis apice contiguis, hinc superficie verrucosa; ut β. vel verrucis simplicibus crassioribus aggregatis. Omnis calcarius est et in acidis soluitur.

89. TOPHVS argillaceo-ochraceus. LINN. S. N. 32, 7. Terreficatum vegetabile radice. WALL. *min.* 313.

Locus: Laublingen et comit. Mansfeld. passim.

Concretus ex foliis et radicibus emortuis, nonnumquam et conchis variis.

90. TOPHVS arenoso-ochraceus. LINN. S. N. 32, 7.

Locus: α. Sala, lectus a celeb. Dno Prof. LANGIO: optime conuenit cum descriptione Linnaeana, ferrum incorruptum includit. Conf. BÜTTN. rud. 281.

β. arenifodina in der Heide prope Nietleben; concretus ex glarea alba, et ochra ferrea; fistulosus est, hinc dicitur Sandpfeifen; intra cavitatem continet arenam albam.

γ. Integra rupes in der Heide bei dem grossen Fasahntheiche, constat ex sabulo ochra ferri concreto, igitur ad hanc speciem pertinet. Coloris rubiginosi est, stratis fissilibus, nonnullis friabilibus aliis solidioribus.

91. TOPHVS humoso-ochraceus. LINN. S. N. 32, 8.

Sumpferz.
Ferrum

Ferrum argilla mineralifatum, minera intrinsece colore ferreo aut caeruleo. WALL. *min.* 252.

α. Minera ferri subaquosa rubens. WALL. *min.* 252, 1.

Ferri minera rubicundi coloris et maxime in pulueris forma; mulmige Eisenminera. LERCH. *oryct.* p 53.

Locus: Brachwiz, Nauendorf, *friabilior et obscurior*; Giebichenstein *e regione patibuli, solidior, dilutior.*

STALACTITES.

92. STALACTITES cretaceus incrustans. LINN. S. N. 33, 1.

Porus aqueus crustaceus, circa alia corpora concretus. WALL. *min.* 298.

α. Incrustatum calcarium. WALL. *min.* 298, 1. LERCH. *oryct.* p. 31.

β. Incrustatum salinum. WALL. *min.* 298, 3. Scheep.

Locus: α. Puteus quidam Halensis LERCH. Item inter Wettin et Rothenburg, *frustula pauca schisti, et lapillos rubros solidos, nec cum acidis efferuescentes, nec ad chalybem scintillantes, nec politionis capaces, in crustat. Lapis ipse albus est, nonnunquam subspatosus.*

93. STALACTITES marmoreus tunicato-crustaceus, apice natrosus. LINN. S. N. 33, 2.

Porus aqueus stillatitius, in aëre sub stillicidio concretus pendulus. WALL. *min.* 299.

Locus: cellae antiquae.

94. STALACTITES marmoreus solidus. LINN. S. N. 33, 4.

Stalactites seu stalagmites, Sinter. HENKEL. *pyritol.* 341.

Locus: Wettin, *ad parietes cuniculorum derelictorum.*

Constat crusta tenui albido-cinerea solida, superficie undulata.

95. STA-

95. STALACTITES calcario - natrosus supra aquas concretus.

Schwimmender Sinter. HENK. pyrit. 342.

Locus: Wettin in cuniculis derelictis, superficiei aquarum ibi stagnantium innatus et quasi natans.

Constat crusta tenui alba superficiei aequali, intus crystallis natrosis vix pellucidis parvis oppositis aggregatis.

92. STALACTITES argillae calcariae saxo innatus crustaceus sinuosus. GRONOV. supell. 55, 5.

Locus: Giebichenstein am Schloßsfelsen, ab aquae inde defluentis riuis generatus.

Constat bracteis tenuibus cinereis, superficiei botryiformibus, saxis adhaerentibus; nonnumquam lichenes in crustat ibidem habitantes. Efferuescit cum aquaforti. Oculo armato aliquid crystallini monstrat.

A E T I T E S.

97. AETITES embryone terrestri libero. LINN. S. N. 35, 2.

Aëtites terra inclusa. WALL. min. 448.

Aëtites geodes. LERCH. oryct. p. 23.

Locus: limifodina Halensis passim; sabuletum Diemitzense.

98. AETITES embryone terrestri fixo. LINN. S. N. 35, 2.

Aëtites figurae globosae, cylindricae, conicae, ovalis et oblongae, crustae ex flauo rubicundae, ita vt eminus nonnulli eorum exacte placentulas, vulgo Pfannkuchen, mentiantur; malleo autem diffracti omnes arenam albicantem cum flauescente mixtam offerunt. LERCH. oryct. p. 23.

Locus: arenifodina in der Heide, prope Nietleben.

Constat topko ochraceo; intra quem continetur glarea.

99. AETITES embryo lapilluloso libero. LINN. S. N. 35, 3. *mat. med. lap. 53.* Klapperstein.

Aëtites lapide incluso mobili. WALL. *min. 448, 1.*

Aëtites externe scaber et colore varius, alium lapillum continens, vnde concussus crepans sonat. LERCH. *oryct. p. 23.*

Locus: Diemiz in *fabuleto*; Seeburg.

C A L C V L V S.

100. CALCVLVS testae concharum. LINN. S. N. 37, 8. *mat. med. lap. 56.* Perl.

Calculi animalium concharum. WALL. *min. 454.*

Locus: Passendorf, in musculo vulgari, seu Concha 1332. LINN. *Fn. Suec. obseruante Viro rerum naturalium admodum perito G. A. GRÜNDLERO, chalcographo.*

O R D O II.

P E T R I F I C A T A.

HELMINTHOLITHVS.

101. HELMINTHOLITHVS lithophyti. LINN. S. N. 38, 1.

Coralla. WALL. *min. 318. sqq.* LERCH. *oryct. 31.*

*In tanta coralliorum fossilium copia notabiliora tantum, praesertim ex museo Celeb. Dni Prof. LANGII, aut quae LINNAEVS in diss. corallia baltica, amoen. ac. I. p. 74. recenset, adducemus. Quae potissimum sili-
ceae indolis esse, LERCHIVS vult: nos pauciora sili-
cea, sed maximam coralliorum partem indolis cal-
cariae esse obseruauimus.*

1) Ma-

- 1) *Madrepora simplex* turbinata laevis: stella concaua. LINN. *cor. balt* 1. f. 1-7. praesertim varietas γ . δ . ϵ . In arenifodina Diemizensi et Schraplauiensi. Massa calcaria alba: δ . spatium calcarium candidum.
- 2) *Madrepora composita*, cylindris flexuosis scabris, cortice hinc inde coalitis LINN. *cor. balt*. 7. f. 13. Fragmentum corallii BÜTTN. *corall.* 20. t. 1. f. 10. Rami collaterales nodosi BÜTTN. *cor.* 21. t. 2. f. 1, 1. ramus corallinus densior nodosus striatus ac gyratus. BÜTTN. *corall.* 22. t. 2. f. 10. Prope Halam, Querfurtum.
- 3) *Astroitae* variae species. WALL. *min.* 322. LERCH. *or.* 32. BÜTTN. *corall.* 21. t. 1. f. 14. 15. 22. t. 2. f. 5.
- 4) *Millepora subrotunda*, poris minimis confertis, maioribusque crenatis remotis. LINN. *cor. balt.* 13. f. 24. In silice prope Halam; in marmore Querfurtensi.
- 5) *Millepora* poris contiguis angulatis, diaphragmatibus transversalibus plurimis. LINN. *cor. balt.* 15. f. 21. In massa calcaria alba prope Halam.
- 6) *Millepora* poris contiguis subrotundis, diaphragmatibus transversalibus plurimis. LINN. *cor. balt.* 16. f. 23. Placenta corallina BÜTTN. *corall.* 23. t. 2. f. 15. 16. Halapassim.
- 7) *Millepora* tubis ouatis, longitudinaliter reticulatimque concatenatis LINN. *cor. balt.* 17. f. 20. Corallion globosum et quodammodo pressum, ductibus erroneis, gyratis ac contortis. BÜTTN. *corall.* 20. t. 1. f. 11. In arenifodina Diemizensi, indolis calcariae.
- 8) *Millepora* tubulis contiguis angulatis confertis parallelis. Massa corallina globulum porosum continens. BÜTTN. *corall.* 22. t. 2. f. 6, 7. In silice ex agro Halensi;

lenfi; *arenifodina* Querfurtenfis. Specimen huic fimillimum in campo prope Halam legit cel. Dn. Prof. LANGIVS; constans ex saxo 79. ingentis magnitudinis ultra 10. ff. ponderans, tubulis parallelis crassitie pennae anserinae.

9) *Millepora* membranacea plana, punctis contiguis quincuncialibus. LINN. cor. balt. 20. f. 19. Lapis corneus, reticulo marino, s. Retepora et Eschara obdus. BÜTTN. corall. 29. t. 4. f. 9. Circa Querfurtum.

10) *Millepora* ramis cylindraceis dichotomis, seriebus longitudinalibus punctatis. LINN. cor. balt. 11. f. 15. Corallia subtilissima BÜTTN. corall. 28. t. 4. f. 1. Inter arenam prope Diemitz et Querfurt in silice.

11) *Millepora* ramosa, tubulis ad angulum acutum coeuntibus. Longitudinaliter dissecta figuram habet spicae secalinae; transuersim, entrochos refert, in marmore flauescente nitido. Prope Löbejün repertum et communicatum ab Exp. Dn. D. IAMPERT.

12) *Tubularia* tubis hexangulis. WALL. min. 321, 5. Specimen singulare corallinum gothlandicum. LINN. cor. balt. 21. f. 27. Passim in agris Halensibus observatur; indolis calcariae, colore albo aut caerulescente, descriptioni Linneanae ex asse respondens.

13) *Alcyonium* cauernosum. Alcyonium primum Dioscoridis. DONAT. adr. 59. t. 8. E museo cel. Dni Prof. LANGII. Cauernae maiores et minores punctiformes irregulares, ut describuntur et depinguntur a DONATO, repletae materia albida et subdiaphana calcaria.

14) *Alcyonium* lamellosum. Fungites ex membranis undulatis compositus. WOLT. min. p. 44. Constat lamellis

lis fornicatis, nonnumquam sinuato-flexuosis, sibi incumbentibus, saepe milleporis hinc inde repletum est, quae ad essentiam corallii non pertinent. Coloris est flavi aut albidii, in aliquo subdiaphano puncta nigra crebra inter lamellas. In campis prope Halam, Pritschene, Wettin; vagum, calcarium; polituram recipit optimam, et adspectum praebet iucundum.

102. HELMINTHOLITHVS testacei. LINN. S. N. 38, 2.

α. Helmintholithus cochleae. LINN. S. N. 38, 2. b.

- 1) *Cochlites* WALL. min. 366. LERCH. *oryct.* p. 35. Prope Querfurt, Eisleben in topko, Lieskau in marmore, Schraplau inter sabulum.

Cochlearum operculum lapideum. WALL. min. 366. 4. In turfa Zabenstedtensi, calcinatum.

- 2) *Neritae*. WALL. min. 367. *Neritae* LERCH. *oryct.* p. 36. In marmore Querfurtensi saepius *crystallulis spatosis repletae*; in arenifodina prope Schraplau.

- 3) *Trochites* WALL. min. 368. LERCH. *oryct.* p. 35. Cum praecedente.

- 4) *Buccinitae* WALL. min 369. LERCH. *oryct.* p. 35. Prope Querfurt, Weidenbach, Farrenstedt, Lieskau in marmore; Schraplau in sabuleto calcinati.

- 5) *Strombitae*. WALL. min. 369. LERCH. *oryct.* p. 35, BÜTTN. *rud.* p. 143. 225. t. 29. Cum praecedente; Esperstedt. Huc pertinet: Ein von einander gesprengter noch nicht 2 Linien langer unausgefüllter Strombus, woran man die innere Structur schön sehen kan, aus dem Tophsteinbruch bei Zabenstedt *.

- 9) *Turbinites* WALL. min. 371. LERCH. *oryct.* p. 35. Cum praeced. Huc referendi: Ganz kleine Turbiniten mit natürlicher Schale, in einem ansehnlichen Stück

Stück verhärteten Tophs ohnweit der faulen Wiese vor Halle *.

Conf. BÜTTN. *rud. t. 27. f. 2-10. 16. 18. 30.*

7) *Volutites* WALL. *min. 372.* Voluta testa naturali colorum reliquiis insigniis minima, in terra turfacea petrificata von Zabenstedt *.

β. Helmintholithus cypraeae.

8) *Concha venerea.* WALL. *min. 377.* BÜTTN. *rud. p. 266.* Prope Schraplau, infrequens.

γ. Helmintholithus dentalii.

9) *Canalites.* WALL. *min. 364.* Tubulites, entalium. LERCH. *oryct. p. 36.* BÜTTN. *rud. 266.* In marmore prope Querfurt; in sabuletis prope Schraplau et Diemitz; limifodina Loderslebiensi.

10) *Vermiculites.* WALL. *min. 394.* Tubuli vermiculares. SCHEVCHZ. *hist. nat. helu. 6. p. 289.* In filicibus, ex agro Halensi *.

δ. Helmintholithus nautili. LINN. *S. N. 38, 2. c.*

11) *Nautilites* WALL. *min. 365.* LERCH. *oryct. p. 34.* BÜTTN. *rud. 271. t. 30. f. 1.* Prope Querfurt in marmore. Ein kleiner Nautilit in Feuerstein mit 7 Concamerationen und deutlicher letzter Windung *.

12) *Cornu ammonis* WALL. *min. 378.* LERCH. *oryct. p. 34.* BÜTTN. *Kukenb. p. 6. fig. rud. p. 270. t. 13.* Prope Weidenbach, Querfurt, Ophausen, Kukenburg, raro testa adhuc integra; ad Halam in filice. Ad hanc speciem pertinet: Ein in einen Feuerstein eingeschwemtes noch nicht 2 Linien im Durchschnitte grosses Ammonshorn von 3 Windungen, woran man an den 2 äussersten die Concamerationes recht schön sehen kan; bei Schraplau gefunden *. Ein ganz kleines Ammonshorn, mit 2 Windungen, auf einem Feuerstein hinter dem Waisenhanse gefunden *.

Huius lapidis varietates optime distinxit SCHEVCHZERVS H. N. *Helu. 6. p. 252 sq.*

13) Or-

- 13) *Orthoceratiti recti*. WALL. *min* 395. 1. *Orthoceratites* LEHM. *Flözgeb.* p. 73. t. 1. F. C. D. *bon.* Alueoli LVIDII. SCHEVCH. *hist. nat. belu.* 1. t. 5. f. 10. 6. p. 325. f. 157. Tubulus concameratus KLEIN. *tubul. marin.* p. 7. t. 2-8, Variat et situ siphonis, qui vel centralis, vel eccentricus, vel marginalis est, circumferentia vel orbiculari vel angulosa; et structura externa, quo respectu KLEINIVS c. l. varietates eius optime distinxit. His valde affines sunt conici concamerati aut alueoli, basi Belemnitarum saepius inserti KLEIN. *tub.* p. 12. qui pariter ut orthoceratitae, cameras habent hinc conuexas, inde concavas, et siphunculum; quare SCHEVCHZERVUS falso orthoceratitas pro talibus alueolis habuit. Discrimen forsitan ponendum erit in figura, ut conici omnes pertineant ad belemnitas, ad orthoceratitas vero cylindrici cameris aequalibus, et fusiformes oblongi sensim attenuati, horumque fragmenta.

Vagus est passim circa Halam. Huc referendi erunt: Eine geschliffene Platte von Muschelmarmor, darauf drei Orthoceratiten zu sehen, denen die Kammern zum Theil mit Spat ausgefüllt sind, und deren einer den Siphon schön zeigt, von den Aeckern um Halle*. Zwei orthoceratiten, davon der eine den Siphon deutlich zeigt, ex agro Halensi*. Quibus addendi ex museo Cel. Dni Prof. LANGII: *Orthoceratites* siphone marginali cylindrico geniculato. Orth. cylindricus, siphone eccentrico tereti spatoso. Orth. motu torrentis laeuigatus.

- 14) *Asteriae*. WALL. *min.* 350. LERCH. *oryct.* p. 38. *Astroites* BÜTTN. *rud.* 275. t. 16. f. 5. (α.) 3. (β.)

(α) *Asteriae* angulares. WALL. *min.* 350. 1. *Lapides stellares* RITT. *calenb.* 1. p. 17. f. 4. *Asteria* pentagona, lineis polygoni introrsum angulosis. SCHEVCHZ. *belu.* 6. p. 323. f. 152. *Asteriae* pentagonae pentaphyllae.

lae. ROSIN. *stell. marin.* p. 35. t. 5. (Asteria tetragona ROSIN. *stell.* p. 35. t. 5. f. 18, 19. *varius occurrit ad Diemiz in sabuleto.*)

(β) Asteriae columnares WALL. 350, 2. Asteria entrocho similis. SCHEVCHZ. *helu.* 6. p. 322. f. 150, 53. Asteriae pentaphyllae. ROSIN. *stell. mar.* 40. t. 4. 5.

Ambae varietates in sabuletis ad Diemiz Schraplau, in silicibus. Alle Sorten von Asteriis, sowol einzeln als zusammengesetzt, theils in ihrer spatartigen Substanz, theils in schönen Abdrücken in Feuersteinen *.

*De asteriarum origine dissentiunt auctores; quidam pro petrificatis Medusae habent, quod refutat petrificatum Medusae ap. ROSIN. l.c. p. 88. t. 10. f. 2. nec asteriae verae ramosae inveniuntur: quidam pro partibus caudae encrinorum habent; sed illas cum entrochis confundunt falso, cum asteriae loculos quinque stelliformes, entrochi vero strias ex centro radiantes habeant; cum in tanta encrinorum multitudine, quae in museis est, nec unus hucusque fuerit repertus cauda pentagona. Sunt vero siphones orthoceratitarum; quod de var. α. probat Orthoceratites Blankenburgensis cylindricus, concamerationibus lamellofis tenuibus, striis ex centro radiantibus, siphone centrali; seu tubulus concameratus circulis asper KLEIN *tub.* p. 11. cuius siphon, qui mobilis, est asteria quinquangularis quodammodo pressa, ochra ferri tincta; vagina similiter quinquangulari. De var. β. idem monstrant Gothlandici duo, alter cylindricus transuersim profunde sulcatus: sulcis transuersim striatis; alter cylindricus transuersim obiter sulcatus, vterque siphone centrali, constante ex asteriis substantiae spatatae. Omnes sunt ex museo Fautoris nostri saepius laudati. Quod vero loculamenta quinque asteriarum harum in subiecto naturali aut vacua, aut substantia animali repleta fuerint olim, probat asteria var. β. solitaria candidissima vix*
rali

petrefacta, in qua loculamenta vacua sunt, non repleta; *quam cel. Dn. Prof. LANGIVS cum alia, in qua loculamenta parua quantitate materiae lapideae plena sunt, eruit ex arenifodina prope Schraplau. Huic simillimam in filice exhibet ROSINVS stell. t. 9. A. 2. qualis et apud nos reperitur.*

- 15) Petrificata animalia vermium holothuriorum. WALL. *min. 346. Belemnites. LERCH. oryct. p. 32. KLEIN. tub. marin. p. 13. t. 5-9. BRÜKM. thes. subt. 73. t. 15-17. BÜTTN. corall 46 t. 4. f. 19. In filice, BÜTTN. in arenifodina Diemizenfi. Dispositionem varietatum vid. in KLEIN. cit.*

Vsus veterinarius in grauedine, coryza, ileo, ischuria equorum: Conf. PARENTIS nostri Saml. öc. Schriften T. II. p. 287. in multu et mictu cruento boum, obseruante Exp. Dn. C. L. BRVCH M. D. medicus in haemorrhagia uteri, dysenteria, testante eodem.

- ε. Helmintholithus conchae. LINN. S. N. 38, 2. d.

- 16) Chamites. WALL. *min. 380. Chama. LERCH. oryct. p. 36. Concha. BÜTTN. rud. p. 263. t. 27. f. 1. 28. A 2. B. SCHEVCH. helu. 6. p. 292. f. 82-97. Prope Querfurt, Schraplau in sabuleto; Esperstaedt in filice, Nietleben in aëtite. LERCH. oryct.*

- 17) Chamae pectinatae petrificatae. FRISCH. *mus. HOFM. p. 57. Chama rugosa subtiliter striata. LERCH. oryct. p. 36. Prope Querfurt. Valua einer Chamae pectinatae, 2 Zoll lang, aus und auf Feuerstein, aus der halleischen Gegend *. Chamae pectinatae schema in einer Sumpferzschale vom Sandberge in der Heide *.*

- 18) Musculites WALL. *min. 381. LERCH. oryct. p. 36. In marmore prope Querfurt, Kuckenburg, Lieskau.*

- 19) Tellinites. WALL. *min. 383. LERCH. oryct. p. 37. In limifodina Halensi.*

- 20) Bucardites WALL. *min. 384. LERCH. oryct. p. 37. Prope Querfurt, Esperstedt.*

21) Con-

- 21) *Conchiti* valvis striatis, pectinum. WALL. *min.* 394. Pectinites non auritus, LERCH. *oryct.* p. 37. Prope Weidenbach et Kuckenburgh.
- (β) Pectinitae auriti WALL. *min.* 385, l. LERCH. *cit.* Cum *praec.* Flache ungleichseitige geöhrte Muschel mit zarten Querstreifen von Ophausen: sie hat die Figur einer Iacobsmuschel, aber ohne Centralstreifen *. Dergleichen erhabne Hälfte nach der innern Seite auf Muschelmarmor, eben daher *.
- 22) *Solenites* WALL. *min.* 386. LERCH. *oryct.* p. 36. Prope Querfurt, Lieskau.
- 23) *Anomiae*. WALL. *min.* 388. *Terebratula*, f. *concha anomia* LERCH. *oryct.* p. 38. Prope Weidenbach, et in silice Halensi *.
- 24) *Ostreo-pectinites* WALL. *min.* 389. Pectunculi lacunosi. LERCH. *oryct.* p. 38. Prope Querfurt et Weidenbach; Diemitz in arenifodina.
- 25) *Hysterolithus*. WALL. *min.* 423. BRÜKM. *thes. subt.* p. 1. t. f. 1. Exemplar integrum filiceum cornei coloris, in filice atro, lectum in campis Halensibus, possidet cel. Dn. Prof. LANGIVS.
- 26) *Conchites* anomius: valvis trilobis. Lapidēs bini aluminosi diffracti nigri fissiles, insectorum vestigia et figuras exhibentes, collecti in celebratissima lapidicina aluminaria Andrarumensi in Scania. BROMELL. *lith. Suec. spec.* 2. p. 494. f. bon. Eiusdem generis lapides alii nigri, in quibus insectorum horum vestigia tenui mica aurea et argentea obducta, auri atque argenti colore eleganter coruscant; ex eadem lapidicina Scanica aluminaria. BROM. *lith. sp.* 2. p. 494. f. 496. 97. Scarabaeorum vel aliorum vaginipennium animalculorum vestigia, lapidi scissili fulco ac foetido impressa. Ex Wgothiae paroecia Karabylonga. BROM. *lith. sp.* 2. p. 525. f. 526. mala. Lapis fissilis subalbidus

dus vel fuscus, in superficie et inter strata sua minimorum vermiculorum vaginipennium et crustatorum imagines innumeras exhibens, inuentus intra eiusdem Karabylongae lapidicinam calcariam in Wgothia. BROM. *lith. sp. 2. p. 526. f. 527.* Eiusdem generis lapides insectiferi, circa coenobium Wgothiae celebratissimum Warnhemenſe collecti. BROM. *lith. sp. 2. p. 527.* Saxum foetidum nigrum, spoliis insectorum maiorum vaginipennium refertum, ex eadem lapidicina in Karabylonga. BROM. *lith. sp. 2. p. 528. f. ibid. mala.* Eiusdem generis ac magnitudinis insecta crustata, lapidi calcario candido communi et inodoro immersa. Ex Wgothiae paroecia Dahla. BROM. *lith. sp. 2. p. 528.* Pagurus marinus lapideus. BRÜKM. *th. subt. p. 26. t. 1. f. 2. auersa.* Conchites rotundus seu oblongus, tribus lobis distinctus, scarabaeum quodammodo referens. Conchites trilobus. WOLT. *min. p. 42.* Kaefermuschel. LEHM. *Flözgeb. p. 72. t. 1. f. A. B. bon.* In sabuleto Diemizenſi rarissima; vaga nonnumquam circa Halam. Eine kleine Käfermuschel mit derjenigen vorgekehrten Schale, welche LEHMANN von Flözg. t. 1. A. abbilden lassen, in gelbgrauen Kalkstein ex agro Halenſi *. Dergleichen etwas grössere Muschelschale, welche sich von der innern Seite zeigt, auf grauen Muschelmarmor, eben daher *. Conf. BÜTTN. *rud. t. 18. f. 13. ubi a latere anteriore conspicitur, sed nimis conica et acuta.* Ceterum non perspicio similitudinem cum coleoptero aut paguro, quae utrinque plane nulla est.

103. HELMINTHOLITHVS zoophyti. LINN. S. N. 38, 3.

α. Helmintholithus echini. LINN. S. N. 38, 3. α.

- 1) *Echinorum* testae lapideae. WALL. *min. 390.* Echinities seu bufonites LERCH. *oryct. 33.*

D

(α) Echi-

- (α) Echinites fibularis WALL. *min.* 390, 5. *In arenifodina Diemizenfi, nonnunquam crusta naturali spatosa.*
- (β) Echinites mammillaris, echinometrites WALL. *min.* 390, 1. *Huc pertinet: Ein etwas gequetschter nicht ganz ausgefüllter nucleus eines echini cidaris, im Feuerstein bei der faulen Wiese *.*
- (γ) Echinites fastigiatus, echinoconites WALL. *min.* 390, 3. Echinites galea FRISCH. *mus.* HOFM. p. 33. cassis galeolus *ib.* Prope Weseniz, *in sabuletis ad Schraplau et Diemiz.*
- 2) Echinorum clauiculae lapideae. WALL. *min.* 391. Lapis iudaicus LERCH. *oryct.* p. 33. *In silice saepe impressus; in arenifodinis prope Diemiz et Schraplau, striatus et tuberculatus; copiose prope Laublingen.*
- 3) Echinorum radii lapidei. WALL. *min.* 392. Aculei echinini BÜTTN. *cor.* 46. t. 4, 16. *In arenifodina Diemizenfi; in silice.*
- 4) Echinorum testarum fragmenta, eminentia papillari caua praedita. WALL. *min.* 393. Impressiones exuiarum echininarum. BÜTTN. *corall.* 46. t. 5. f. 7. *In silice varius.*
- β. Helmintholithus Medusae. LINN. S. N. 38, 3. c.
- 5) Helmintholithus medusae ramosissimus, ramis parallelis angulatis articulatis: articulis multifidis. GRONOV. *supell.* 18. n. 10. Encrinus BRÜKM. *thes. subt.* p. 65. t. 12. Stella marina LERCH. *oryct.* 38. ROSIN. *stell. marin.* p. 1. t. 1-3. RITTER. *oryct.* Calenb. 2. p. 9. f. 2. 3. 4. *bon. oryct.* Gosl. p. 20. t. 1. f. 3. *Locus rarissimus im farrenstedter Lohbruch et prope Ophausen: plerumque stella quinquangularis, nonnunquam sexangularis est, cuius exemplar speciosissimum, ex museo Dni Prof. LANGII in aliud museum illustre translatum, aeri incisum exhibet KNORRIVS coll. petrif. t. IX. a. aliud cel.*
Dn.

Dn. Prof. LANGIVS adhuc possidet: Conf. ROSINVM c. t. 14.

- 6) Petrificata animalia articulorum compositorum stellarum marinarum, forma cylindrica longiori, centro distincto, superficie per circulos in determinata distantia diuisa. WALL. *min.* 348. Entrochus LERCH. *oryct.* p. 38. ROSIN. *stell. marin.* p. 72. t. 8. Trochitae p. 6. t. 7. *Sunt fragmenta caudarum encrinorum, vel distincta (Trochitae) vel concatenata (Entrochi); quod docet autopsia, collatio entrochi cum cauda encrini integra et diffracta, et habitatio iuxta encrinos; vid. fig. encr. LANG. cit. et RITT. tab. cit.*

Locus: Querfurt in marmore. Schraplau et Diemitz in arenifodina. Entrochi milleporis inducti, in arenifodina Diemizenfi.

- 7) Asteriae ambitu protuberanti tumidae. ROSIN. *stell. mar.* p. 31. Dolioli figura lapillus SCHEVCH. *hist. nat. belu.* 1. t. 5. f. 7. *sunt entrochi doliiformes, margine nonnihil eleuato; quibus distinguitur cauda encrini, velut rosarium globulis maioribus; qui eo magis conferti sunt, quo propius cauda ad corpus accedit; quod in encrino magno (103, 5.) egregie apparet.*

ENTOMOLITHVS.

105. ENTOMOLITHVS coleopteri. LINN. *Mus. Tess.* 92, 2. S. N. 39, 2.

Entomolithus pterygeus scarabaei, WALL. min. 344, 1.

Locus: Rothenburg.

Stalactites 92. schisti frustula incrustans, continet CARABI aurati thoracem et elytra, lapidi a tergo tenacissime adhaerentia, a corpore separata.

Argilla tessellata auf dem Lerchenfelde continet in superficie ELATEREM qui Scarabaeus minor longo et angusto corpore, totus niger, saltatrix. RAI. hist. inf.

78. n. 14. 92. n. 1., integrum argilla totum ubique repletum fragillimum; vix tamen huc trahendum.

I C H T H Y O L I T H V S.

106. ICHTHYOLITHVS piscis schistofus. LINN. *mus.*
Tess. 100. n. 1. S. N. 40, 1. Fischschiefer.

Zootypolithi piscium. WALL. *min.* 352.

Pisces in lapide fissili cupreae naturae cum squamis adhuc conspicui. LERCH. *oryct.* p. 39.

Ichthyites Eislebiensis ex comitatu Mansfeldico.
SCHEVCHZ. *querel. pisc.* p. 8. t. 2.

Locus: schistus in tecto schisti cupriferi ubique; Eisleben, Rothenburg, com. Mansf. reliquis locis.

Errant auctores, si rhombulos superficiem ectyporum piscium tegentes, pro squamis venditant, (quae raro vel numquam reperientur rhombeae): cum potius caro piscis sint.

107. ICHTHYOLITHVS piscis marmoreus. LINN. *mus.*
Tess. 100. n. 2. S. N. 40, 2.

Locus: Esperstedt.

In museo cel. Dni Prof. LANGII est piscis malacopterygius, marmoris albido subfissili immersus, ad dimidium corporis diffractus. Pinnae dorsales nullae, ventrales hic 3. conspicuae, 1. ad caput, longitudine $2\frac{3}{4}$ poll. rhen. non in eodem plano cum corpore, sed ad latus flexa; radiis ultra 20. 2 ad duas tertias partes longitudinis corporis, $2\frac{1}{4}$ poll. longae, radiis circiter 12, ambae ad latus flexae. Corporis pars hic conspicua linearis, tecta squamis rhombeo-ouatis laevibus fuscis plerumque $\frac{1}{10}$ poll. longis, quibus inhaerent nonnullae bracteae nigrae, laeves, splendentes. Caput non discernendum, praeter vestigium aliquod branchiae. Latitudo maxima ultra $1\frac{3}{4}$ poll. Lapis alias albido cinereus, ubi corpus replet, gaudet colore griseo-lutescente. (Ein grosser Fischknochen, scheint der grosse Backen-

Backendeckel von einem Karpfen zu sein, von Esperstedt *.)

Conf. BÜTTN. *rud.* p. 223. t. 24. B. f. 7. *ubi pinnam caudalem marmoream exhibet, cui similis est*: Ein grosser Fischschwanz, an welchem etwas einem Fragmente des Fischkörpers ähnliches ansitzt, in einer Kalkniere von Ophausen*.

108. ICHTHYOLITHVS dentis squali 103. LINN. S. N. 40, 3. Statterzünglein.

Petrificata animalia dentium acutorum piscium. WALL. *min.* 340.

Glossopetra. LERCH. *oryct.* p. 39. BÜTTN. *rud.* 242. t. 24. B. 9. γ. A. 7.

Locus: Ophausen et Querfurt; Diemiz in arenifodina, Aaken, Hala *varius in marmoris fragmentis vagis.*

In museis praesertim Cel. Dni Prof. LANGII, sequentia reperiuntur specimina ex dictis locis.

α. Glossopetra anceps incurua, margine integro. *Maior est caeruleo-cinerea, maculis hepaticis, hinc plana, inde conuexa, sinistrorsum incurua; minor flauescens, macandris albis quasi exesis, dextrorsum curuata. Basis solida.*

β. Glossopetra anceps recta, margine integro. Dens piscis triangularis in acumen desinens. SCHEVCH. *pisc. quer.* p. 20. t. 3. Dens piscis ora non ferrata. *ib.* Color flauescens, hepaticus, cinereus aut niger; saepe macandris albis velut crosis distincta; una lutescens, cui altera pusilla contigua.

γ. Glossopetra teretiuscula anceps, basi bifurca. Dens piscis recurvus teretior SCHEVCH. *pisc. quer.* p. 21. t. 3. *belu.* p. 335. Glossopetrae lamiarum basi furcata WALL. *min.* 340, 2.

δ. Glossopetra teres recta striata, utrinque minoribus contiguus. Dens piscis tricuspидatus SCHEVCH. *pisc. quer.*

p. 21. t. 3. huc pertinet. Ex basi nigra subbifurca exsurgit dens niger, et cuspides 2, 4. aut 6. parvae, utrinque 1, 2, aut 3. nonnumquam plures, striatae. In marmore Querfurtenfi.

- e. Glossopetra laevis subulata recta.
- g. Glossopetra laevis subulata incurva. Dens fossilis teres recurvus. SCHEVCH. pisc. quer. p. 21. t. 3.
- h. Glossopetra subulata striata. Nigra est, striis s. canaliculis minoribus. In marmore Querfurtenfi.
- l. Glossopetra subulata striata, apice laeui. Fusca est, striis tenuissimis exarata, apice distincto laeui.
- p. Glossopetra subulata subanceps, 4 ordinibus punctorum impressorum. In singula acie ordo simplex punctorum excuatorum contiguorum. In medio lateris plani ordo duplex punctorum excuatorum, quem utrinque cingit series punctorum distantium. In latere conuexo series duae punctorum distantium, et ad marginem dextrum ordo duplex punctorum contiguorum. Color obscure fuscus.

Glossopetras ε - ι. esse dentes delphini, probare videtur maxilla delphini, cui dentes adhuc inserti sunt, similis petrefactae mox describendae; e mus. excell. Dn. Prof. LANGII.

Maxilla integra eadem quam depingit BÜTTN. rud. t. 10. f. 6. quam possidet cel. Dn. Prof. LANGIUS, substantiae est osseae, fusca, in superficie striata; ramus alter secundum totam longitudinem, quae est ultra 5. poll. rhen. patet; fissuras habet multas, marmore repletas. Dentes 14. conspicui sunt, anteriores $\frac{1}{2}$ poll. longi, posteriore longiores; omnes medio diffracti, intus materia lutea repleti, medio longitudinaliter caui; sed foramina dentibus vacua, et unicus dens integer extrorsum niger, monstrat, eos esse var. η. Dentes fue-

re 31. Postice ad $1\frac{1}{3}$ poll. nulli sunt dentes. Alter ramus ad $\frac{2}{3}$ poll. exit. ex opposito lapidis latere, priori simillimus, long. $3\frac{2}{3}$ poll. medullae loco, ut prior, marmor includit; nullos dentes. Matrix est marmor conchyliis repletum Ophusanum.

109. ICHTHYOLITHVS dentis hemisphaerici. LINN.

Mus. Tess. 100. n. 4. S. N. 40, 4.

Petrificata animalia dentium molarium piscium. WALL. min. 341.

Castanea petrificata. BÜTTN. rud. p. 201. t. 18. f. 1. Nuxmoschata. BÜTTN. corall. p. 25. t. 3. f. 6. (β) Querfurtense fossile *ib.* p. 26. t. 3. f. 9. Idem vegetabile olim marinum. *ib.* t. 3. f. 10-12.

Piscis cuiusdam mandibula. SCHEVCH. quer. pisc. p. 21. t. 3.

Locus: Querfurt.

Dentes sunt hemisphaerici, nucleo fusco, in parvis subdiaphano, incrustato materia albida laevi calcaria, nonnunquam radiata amiantiformi, vix ultra dimid. lin. crassa. Aliquam similitudinem habent cum castaneis. Cel. Dn. Prof. LANGIVS possidet:

α. Odontopetram laeuem maximam, alueolis duobus quibus olim odontopetrae inhaeserant, dendritis repletis. Odontopetras duas magnas contiguas diffractas, ochra ferri lutea loco nuclei.

Odontopetram laeuem, topho verrucoso inhaerentem.

Odontopetras ii. paruas magnitudine pisi minoris, contiguas, nonnullas diffractas, quae vel nucleo carent, vel nucleum habent subdiaphanum: substantiam albam spatiformem, crustam tenuissimam nigram. Reliquae nigrae sunt, laeves, splendentes. Inhaerent marmoris conchaceo Ophusano.

Harum originem docet IVSSIEV act. parisin. 1723.

β. Odontopetras duas nigras, superficie striato-rugosa, marmoris immerfas.

Odontopetras in maxilla. *Haec est massa fere informis, substantia osseae, coloris ex cinereo carnei, cui inhaeret odontopetra nigra laevis, prope hanc vestigium alius; alia iuxta hanc priori similis sed ex situ naturali deorsum pressa; magnitudine castaneae. Matrix est marmor conchyliis scatens, in quo etiam sunt glossopetrae duae var. ζ. albae marmoreae.*

Hic imprimis notandum: Ein Fragment von einem Fischkinbacken, 1 Zoll lang, und am breitesten Orte $\frac{1}{2}$ Zoll breit, noch nicht 3 Lin. hoch oder dicke, in welchem neben einander 7 Reihen schwarze Fischzähne, BÜTTNERS versteinte Castanien, feste sitzen, wiewol nicht mehr als 4 Reihen aus dem darauf befindlichen Gestein ausgearbeitet sind, und nur das 3 Reihen unterm Gestein noch verborgen, am abgebrochenen Ende zu sehen ist. Der sichtbaren Zähne sind 30 Stück, an den 12 äußersten zeigen sich die weislichen Wurzeln deutlich. Einige dieser Wurzeln sind an der Seite etwas abgesprengt, wodurch sich offenbaret, daß sie nach unten zu hohl sind, welches auch an einem ausgebrochenen Zahne ersichtlich. Die größten dieser Zähne sind wie Knöpfe von Steknadeln, die man Stiefflettennadeln nennet. Von 3 Stücken ist der oberste schwarze Theil abgebrochen, welche daher nur braune undurchbohrte Flächen zeigen *.

O R N I T H O L I T H V S.

10. ORNITHOLITHVS nidorum. LINN. S. N. 42,
4. WALL. min. 363.

Locus: Beichlitz in topko fusco. v. DREYH. chron. hal.
I. 648. Zabenstedt in topko.

Z O O L I T H V S.

- xii. ZOOLITHVS elephantis. LINN. mus. Tess. 100. n. 1.
S. N. 43, 3. Gegraben Elfenbein.
Petri-

Petrificata animalia dentium elephantorum. WALL. *min.*
334.

Vnicornu fossile. LERCH. *oryct.* p. 40.

Locus: sabuleta prope Diemitz et Schraplau; Esperstedt, (dendrita ornatum) Giebichenstein, Querfurt, Eisleben. BÜTTNERVS rud. p. 224. sq. recenset sequentia, quae ad hanc speciem refert: Dentem caninum Elephantis, $2\frac{1}{2}$ vlnas longum seu ebur fossile, cum dendritis, p. 224. t. 10. f. 8. Dentem caninum alium in cote p. 142. Os elephantis p. 225.

*Inprimis notari meretur dens vltimus molaris elephantis, in confiniis urbis a rustico quodam repertus et ad Dn. Prof. LANGIUM perlatus; geminus illi quem SLOANEVS in act. Paris. 1727. ed. Germ. VIII. p. 16. no. 764. descripsit, sed in eo diuersus quod hic est vnus e medianis. Radix est solida non subdiuisa, ossea calcinata, fractura candida et dendritis nigris picta; figura pyramidis scalenae, cuius latus maximum est 5 poll. rhen. Huic oblique insistunt lamellae parallelae, superficie undulata quasi imbricata; antica maxima, alt. $1\frac{1}{2}$ poll. lat. $2\frac{1}{2}$ poll. crass. 2 lin. postica minima alt. 9 lin. lat. $1\frac{3}{4}$ poll. crass. vt prior. Tota compages longa $5\frac{5}{6}$ poll. hae lamellae substantiam habent osseam parum immutatam, coloris albi; non sunt contiguae, sed substantia intermedia albida friabilis. Superficies externa sordida nigrescens. Pondus 1 libr. 2 unc. Conf. FRISCH. *mus. Hofm.* p. 70. sq.*

III. ZOOLITHVS ossium.

Versteinte Knochen.

Petrificata animalia ossium quadrupedum. WALL. *min.* 33.

Ossa animantium petrefacta. LERCH. *oryct.* p. 40.

Locus: Querfurt, Ophausen, Esperstedt; ubi praesertim reperiuntur vertebrae, costae, scapulae, ossa fistulosa animalium vix determinandorum; conf. BÜTTN. rud. p. 219. sqq. t. 23. 24: A, B. 25.

Costam, cuius cavitates omnes spato subdiaphano repletae sunt, inuentam prope Ophausen communicauit Cel. Dn. D. IAMPERT.

β. Dentes fossiles. SCHEVCHZ. *hist. nat. helu.* p. 333.

Cel. Dnus Prof. LANGIVS duos possidet, quorum maior $3\frac{3}{8}$ poll. rhen. longus, $\frac{1}{2}$ poll. in medio latus et $\frac{1}{4}$ crassus, coloris exalbidi, incuruus, sulcis longitudinalibus latis et profundis exaratus, versus apicem striatus. Ultra dimidium longitudinis cauus est, cavitare repleta marmore. Minor $1\frac{1}{2}$ poll. longus, fuscus, obiter sulcatus, secundum totam longitudinem cauus marmore repletus. Vterque inhaeret marmori albido, nec liquet, num quadrupedis sint an piscis.

PHYTOLITHVS.

113. PHYTOLITHVS plantarum. LINN. S. N. 44, 1.

Petrificata vegetabilia plantarum. WALL. min. 302.

Locus: Schistus lithanthracibus incumbens, Wettinensis; ubi praesertim chara obseruatur.

In topko Zabenstedtenfi frequens est species Hypni.

114. PHYTOLITHVS filicum. LINN. S. N. 44, 2.

Locus: Schistus lithanthracibus incumbens, prope Wettin et Giebichenstein; cos 7. varius.

Conf. FRISCH. mus. Hofm. p. 2. SCHEVCHZ. Herbar. diluv. passim.

115. PHYTOLITHVS radices. LINN. S. N. 44, 3.

Petrificatum vegetabile radices arborum et plantarum. WALL. min. 304.

Locus: Zabenstedt in topko.

116. PHYTOLITHVS trunci. LINN. S. N. 44, 4.

versteint Holz.

α. Petrificata vegetabilia arborum. WALL. min. 303.

Lignum petrefactum. LERCH. oryct. p. 27.

Litho-

Lithoxylon. BÜTTN. *rud.* p. 189.

Locus: Wefeniz ad ripas elystri, in magna copia; Dieskau hinter den Kirchgärten in der Landwehre; *sylva* prope Sennewiz; Kellerberg bei Gutenberg; Querfurtum: Hala in horto paedagogii in arena sub limo, et in campis vagum.

Lignum album filiceum ad chalybem scintillans occurrit vagum prope Diemiz*.

Usus: Wefenizenſe subtilius pro cote. Sub frictione nonnullum spargit foetorem nauseosum; cavitates repletae sunt crystallis minimis pellucidis: color albus, nucleo saepe nigro.

Primus hoc lignum detexit LERCHIVS.

β. Mineralisatum vegetabile (bituminoso-) aluminosum. WALL. *min.* 314. Holzkohle.

Lignum fossile semipetrefactum, carbonēs fossiles. LERCH. *oryct.* p. 29.

Locus: Beichliz, Halae subterranea meridionalia beim Waisenhanſe; in cuius horto im Stadtgraben cuniculus adhuc exstat, et puteus im Schiesgraben: uterque derelictus in stratis horizontalibus.

Usus: pro carbonibus in coctura salis.

Analogon huic occurrit inter lithanthraces, scil. lithoxylon bituminosum nigrum splendens, carboni simillimum.

γ. Mineralisatum vegetabile pyritaceum. WALL. *min.* 315.

δ. Mineralisatum vegetabile ferreum. WALL. *min.* 316.

Locus: γ. inter strata prioris β. prope Beichliz. δ. Comit. Mansfeld.

117. PHYTOLITHVS foliorum. LINN. S. N. 44, 5.

Phytotolithi foliorum plantarum et arborum. WALL. *min.* 310.

Locus: in topſo Zabenſtedtenſi, ochra ferri fusca plerumque tinctus; in topſo prope Strenznauendorf.

118. PHY-

118. PHYTOLITHVS florum. LINN. S. N. 44, 6.

Spica fcalina. BÜTTN. *rud.* p. 203.

Locus: in schisto cuprifero Mansfeldensi varius.

GRAPTOLITHVS.

119. GRAPTOLITHVS nemora, arbores, plantas, muscos referens. LINN. S. N. 45, 3.

Dendrites. LERCH. *oryct.* p. 25. BÜTTN. *rud.* p. 124. t. 20.

Locus: Esperstedt in cote 1, cuius elegans specimen est in museo Cel. Dni. Prof. LANGII, Gerbstedt in fragmentis marmoris 18. et 20. in sabuletis.

a. Marmoroides luteus dendritibus nigris pulchre pictus. DACOST. *fossil.* I. p. 243.

Locus: im Salzmünder Busch, repertus et communicatus ab Exp. Dn. D. IAMPERT.

Lapis est pallide flaescens arbusculis subtilissimis nigris non superficialibus, sed secundum omnes dimensiones lapidem percurrentibus. Elegantissimus est, marmorii Florentino parum cedit.

120. GRAPTOLITHVS stellas, punctaque radiata referens. LINN. S. N. 45, 5.

Locus: praecedentis.

121. GRAPTOLITHVS puncta informia referens. LINN. S. N. 45, 7.

Locus: praecedentis, frequens in fragmentis petrificatorum ex sabuletis.

ORDO III.

T E R R A E.

M A R G A.

122. **M**ARGA argillacea albida. LINN. S. N. 46, 1.
Locus: in rimis rupium Giebichensteinensium generata.

Candida est, dura, parum arenosa; non efferuescit cum acido, hinc distinctissima a creta 129; nullas cum chalybe scintillas dat, hinc a cotibus diuersa; sub vitro caustico TSCHIRNHVSIANO, statim abit in vitrum candidum opacum.

123. MARGA ochracea rubra LINN. S. N. 46, 2. mat.
 med. lap. 59. Röthel.

Ochra rubra cretacea. WALL. min. 253, 4.

Creta rubra. DACOST. fossil. I. p. 86.

Rubrica fabrilis. LERCH. oryct. p. 13.

Locus: Giebichenstein ad viam Trotham versus.

124. MARGA friabilis flauescens. LINN. mat. med. lap.
 60. Tripel.

Glarea indurata cohaerens aspera, Tripela. WALL.
 min. 33.

Creta albo-flauescens. DACOST. foss. I. p. 87.

Locus: reperitur albicans prope Wettin, flauescens in limifodina Halensi et arenifodina ad Diemitz, in frustis.

Halensis est duriuscula; nonnunquam ipsi insidet spatium flauum striatum efferuescens; continet etiam, sed rarius, terebratulas subfusas, subdiaphanas. Ad usus mechanicos non inepta est. Wettinensis est friabilior, parum ad cinereum colorem vergens.

OCHRA.

OCHRA.

125. OCHRA ferri lutea. LINN. S. N. 47, 1. *mat. med.*
lap. 61.

Ferri terra praecipitata non mineralisata. WALL. *min.* 253.
Ochr.

α. Ochra lutea vulgaris. WALL. *min.* 253, 1.

β. Ochra rubra. LINN. S. N. 47, 1. *b.*

γ. Ochra ferri lutea efferuescens.

Ochra. LERCH. *oryct.* p. 13.

δ. Ochra ferri obscure fusca efferuescens.

Locus: α. β. Comit. Mansfeld. α. Hortus orphanotro-
phei, in quo cuniculus est pro xylanthrace effodiendo,
unde profluit aqua vitriolica, deponens ochram lu-
team purissimam, quae ustulata rubra fit, fons medica-
tus Lauchstedtenensis et Halensis eandem praecipitat
et fons in luco prope Seeben. γ. Giebichenstein in
strato saxis incumbente sub humo. δ. Inter lithan-
thraces prope Wettin.

δ. constat terra obscure fusca friabili, in acidis solubili,
saepe pyrita adpersa; nata ex pyrita amorpho in li-
thanthrace destructo, inde color fuscus.

126. OCHRA cupri viridis. LINN. S. N. 47, 2. *mat. med.*
lap. 62.

Cuprum solutum vel corrosum praecipitatum viride.
WALL. *min.* 260.

Locus: inter schistum cupri Mansfeldicum copiosissime.

127. OCHRA cupri caerulea. LINN. S. N. 47, 3.

Cuprum solutum vel praecipitatum caeruleum. WALL.
min. 261.

Locus: praecedentis.

128. OCHRA cupri germinans. LINN. S. N. 47, 4.

α. Aeru-

α. *Aerugo natiua striata.* WALL. *min.* 260, 2.

Strahlig Kupfergrün.

β. *Cuprum mineralisatum, minera fractura nitente fragili.*

Cuprum lazereum. WALL. *min.* 262.

Lasur.

Locus: in schisto cuprifero, α. rarissime β. saepius occurrit.

128. *OCHRA vismuthi rubra.* LINN. *S. N.* 47, 7.

Koboltblüte.

Cobalti minera, colore rubro vel flauo excrefcens. WALL. *min.* 234. *Flos cobalti superficialis var. 2.*

Locus: in schisto cuprifero, olim ad Golwiz effossa, minera cobalti dicta, hodie prope Gerbstedt non infrequens. Hic schistus cum fritta fusus dat vitrum caeruleum; continet ergo verum cobaltum.

C R E T A.

129. *CRETA terrestris alba.* LINN. *S. N.* 48, 3.

Creta fragilior grossior et rudis alba. WALL. *min.* 10.

Creta. LERCH. *oryct.* p. 14.

Locus: inter silices 14. vagos in fragmentis minoribus copiosa, nec non in sabuletis.

130. *CRETA terrestris testaceorum.*

Locus: inter Passendorf et Nietleben iuxta viam ad piscinam: in strato inter humum.

Constat terra alba non cohaerente leui impalpabili, in acidis cum ingenti efferuescentia solubili, sub vitro caustico TSCHIRNHVSIANO non vitrescente, nata ex testaceis aquatilibus iisdemque adhuc repleta, ut cochleis quibusdam, tubulis dentaliformibus rectis aut curuis, striis rectis aut helicoidibus, nonnullis superficie aspera; inter quae occurrunt testacea parua oualia, vno apice puncto nigro, vnde stria heliciformis exit altero apice terminata: magnitudine seminis papaueris.

Aliud stratum confine est impurius, magisque cohaeret, colore flauescente, eadem testacea continens, sub vitro

TSCHIRN-

TSCHIRNHVSIANO facile in vitrum nigrum abiens, tectum humo nigra, quae finditur in frusta subprismatica, cum acidis valde efferuescit, in igne bitumen foetet.

Gemina igitur est cretae terrestri conchaceae. LINN.

S. N. quae huius est varietas.

131. CRETA gypsea.

Lac lunae. LERCH. oryct. p. 14.

Locus: Hala in horto paedagog. Reg. in frustis vagis inter limum.

Constat terra subfriabili candida, particulis impalpabilibus cohaerentibus, frustis oblongis lobatis, miculis spati saepe distinctis. Aquam imbibit, vix humectanda, nec in ea dissolubilis; acidis non efferuescens; in igne in calcem mutatur, sub vitro TSCHIRNHVSIANO calcinata ebullit, fumos cruciat sulphureos, diutissime vero persistit absque mutatione, superficie vix tandem inducta crusta tenuivitrea albida; post calcinationem cum frigida nec efferuescit, nec induratur.

Non ergo est lac lunae, nec terra margacea, argillosa, aut calcaria; sed indolis gypseae; a gypso communi tamen nonnihil diuersa.

Vsus: medicus pro lacte lunae insolitus, infidus; mechanicus cretae.

ARGILLA.

132. ARGILLA calcaria. LINN. S. N. 49, 1.

Locus: Giebichenstein, Seeburg.

Est sordide rubra, cum acidis efferuescit, micacea.

133. ARGILLA fissilis. LINN. S. N. 49, 2. Blätterleimen.

Argilla pinguis in bracteas dehiscens et in aëre deliquescent. WALL. min. 19.

Marga viridi-fusca, terra fullonica vulgo dicta. DACOST. fossil. I. p. 69.

Limus striatim positus. LERCH. oryct. p. 8.

Locus:

Locus: limifodina Halensis sub limo in stratis tenuissimis. Constat terra fusca, cum aqua aliquantulum effervescente: pro terra fullonum utilis, si copiosior adesset.

134. ARGILLA tessellata LINN. S. N. 49, 4. figulina. WALL. min. 17. Zöpfertthon.

Argilla alba et rubicunda LERCH. oryct. p. 9. cinerea et caerulea p. 12.

Locus: α. Halae australis stratum subterraneum 12; β. ante Glaucham, ubi est sub cote in strato 6. 7. argilla alba, flava et caerulea, (alternans cum arena alba;) haec ad vasa fictilia inutilis; in strato 8. argilla pinguis arenosa; 9. macra plus minus arenosa: 10. arena alba. γ. rubra auf dem Lerchenfelde prope Glaucham. δ. Radewell, alba. ε. Nietleben. ζ. in der Heide, fere ubique. η. Benstedt.

Vsus: β. 8. 9. ad vasa fictilia, fidelias fornacum; fullonibus pro sapone. γ. ad testas florales. η. ad dealbanda vasa. ε. ζ. η. mixtae ad tubulos fumiductorios.

135. ARGILLA caerulescens. LINN. S. N. 49, 4.

Argilla vitrescens rudis. WALL. min. 16.

Locus: stratum 7. praecedentis, Giebichenstein in der Allée.

136. ARGILLA ore liquefcens. LINN. S. N. 49, 7. mat. mea. lap. 69. Bolus.

Argilla pinguis. WALL. min. 21.

- α. Argilla ore liquefcens alba. LINN. mat. med. lap. 69. α.

Locus: Seeburg, Dölau, Giebichenstein, Trotha, Glaucha; Teutschenthal, quae pro farina fossili habitae est; conf. BÜTTN. rud. p. 141.

- β. Argilla ore liquefcens flava. LINN. mat. med. lap. 69. β.

Locus: Hala, Giebichenstein.

- γ. Argilla ore liquefcens rubra. LINN. mat. med. lap. 69. γ.

Bolus rubra WALL. min. 21, 4.

Locus: Wörmiliz, Nietleben, Garfehne, Gollwiz.

- δ. Argilla ore liquefcens carnea. LINN. mat. med. lap. 69. δ.

Locus: Hala, Giebichenstein.

- ε. Argilla ore liquefscens cinerea. LINN. S. N. 49, 7. *b.*
Locus: Salzmünde, Dölau, Lieskau, Giebichenstein,
 Beichliz, *quae granulis ochraceis saepe repleta est.*
- ζ. Argilla ore liquefscens caerulea.
Locus: Gloschwiz, *distincta maculis albidioribus, non*
efferuescens cum aquaforti.
- η. Argilla ore liquefscens fusca.
Locus: Trotha, Wansleben.
- θ. Bolus nigra. WALL. *min.* 21, 7.
Locus: Trotha, Seben; *valde arenosa.*
- ι. Argilla ore liquefscens variegata.
Locus: Hala, *flavo-fuscescens venis albis; Gloschwiz,*
rubra variegata; Glaucha, candida venis flavis:
Drebiz in com. Mansf. fusca, maculis albis.
Multae harum terrarum efferuescunt cum aquaforti,
hinc potius referendae ad spec. 132: plurimae arenosae
sunt.

137. ARGILLA arenacea fabulosaque. LINN. S. N. 49, 9.
 Zeimen.

Locus ubique circa urbem et Thuringiam versus sub
humo; praesertim in limifodina prope patibulum et
hinter dem Waysenhaufe; maxime fabulosa in der Al-
lee nach Giebichenstein zu.

Forsan pro arenacea in S. N. legendum ochracea.

A R E N A.

138. ARENA impalpabilis subfarinacea. LINN. S. N. 50, 1.
Locus: arenifodina in der Heide prope Nietleben.
Vsus ad sternenda hypocausta.

139. ARENA impalpabilis quarzosa. LINN. S. N. 50, 2.
 Glarea mobilissima impalpabilis fluida albicans. WALL.
min. 30.

Locus: in der Heide: in sabuleto prope Diemiz, colore
albo, cinerascens et subfusco, in stratis.

140. ARENA quarzosa vento volatilis. LINN. S. N. 50, 3.

Giessand.

Glarea

Glarea sterilis fusoria. WALL. *min.* 31, 3.

Locus: Scherben, Teutschenthal, Giebichenstein, *inter et sub limo, alba*; Merkwiz, Gerwiz, Friedeburg, Beidersee, Schraplau, *maximam partem flauescens, effervesces.*

Vsus: ad formas fusorias, praecipue illa prope Scherben.

141. ARENA quarzosa rotundata aequalis. LINN. S. N. 50, 4. WALL. *min.* 35. Scheuersand.

Locus: in der Heide, prope Querfurt: *huc refero arenam in strato 7. 10. argillae 134.*

142. ARENA quarzosa crystallina.

Locus: sterilissima in der Heide.

Constat crystallulis quarzosis nitrosis albidis aut pellucidis, saepe diffractis.

143. ARENA quarzosa rotundata colorata. LINN. S. N. 50, 5.

α. - - crocea. Gelber Scheuersand.

Locus: arenifodina in der Heide prope Nietleben, *in stratis horizontalibus inter arenam 138. ibidem* an der Allee *in collibus*; auf dem Feldwege zwischen Halle und Wörmütz, südöstlich dem Gesundbrunnen *in strato:* via inter Gutenberg et Seben.

β. - - nigra.

Locus: vaga in dem Heideberge *in frustis, haec ustulata fit alba, absque ferri vestigio*; am hohen Ufer der Elster, *parum retractoria est*; Benstedt inter arenam albam.

γ. - - variegata. Seesand.

Locus: littora lacus falsi Seeburgensis.

144. ARENA gypsea.

Sabulum particulis spatosis. WALL. *min.* 34, 3.

Locus: marmoris 24.

Alabastrum aëri et pluviae diu expositum fatiscit, et transit in arenam friabilem particulis subaequalibus subdiaphanis, plerumque albam, si cohaeret, saccharo haud dissimilem. Hoc inprimis in rupibus gypseis prope Wendelstein observari potest. Hinc alabastrum ad domos exstruendas minus aptum.

145. ARENA micacea. LINN. S. N. 50, 6. Glittersand.

Arena micans. WALL. min. 37.

Locus: Nauendorf, *ex arena alba, et mica alba*: Gerbstedt, *ex arena lutea et mica alba constans*.

146. ARENA heterogenea. LINN. S. N. 50, 7. Flußsand.

Arena particulis grossioribus inaequalibus. WALL. min. 34.

Locus: Salae ripae; *fabuleta prope Diemitz et Schraplau, petrificatis fertilissima*; Teutschenthal.

Conf. BÜTTN. rud. p. 223. de Schraplauienfi corall. p. 51.

147. ARENA ferrea atra. LINN. 50, 8. Eisensand.

Ferrum arena mineralisatum. WALL. min. 251.

Locus: Sala, *lacus salus Seeburgensis, parce admodum*.

148. ARENA aurea. LINN. S. N. 50, 9. Goldsand.

Aurum natium diuerso colore terrae vel arenae inhaerens solutum. WALL. min. 295.

Aurum natium in granis. LERCH. oryct. p. 50.

Locus: Sala.

H V M V S.

149. HV MVS lapidea schisti. LINN. S. N. 51, 1.

Locus: Gerbstedt, *in fodina die preussische Hoheit*.

Constat terra atra, efferuescente, arenosa, nata e schisto cuprifero destructo; cuprum continet, et cum schistis funditur.

150. HV MVS paludosa radicibus intertexta. LINN. S. N. 51, 2. Torf.

Humus vegetabilis turfacea fibrosa. WALL. min. 6.

Locus: Niederleben *et in der Heide passim*; Schortewitz, *variis conchyliis repleta*; Dieskau, Riedeburg, Tamendorf: *praesertim Zabenstedt, cuius descriptionem sequentem addo*:

Sumpftorf von Zabenstedt. Es stehet dieser Torf in dem Fusse des Hügels, worin der Tophsteinflöz befindlich, horizontal, und ist über 1 Elle mächtig, worauf wieder Gartenerde folgt. Er mus an vielen Orten Kalkerde in seiner Mischung haben, denn er siedet hin und wieder mit Scheidewasser auf. In der That finden

finden sich einige ganze Lagen Kalkerde drinnen, die auch zum Theil zu einem Kalksteine verhärtet sind. Selbst der Torf ist an manchen Orten versteinert, wo er denn, vermuthlich wegen der eingemischten Kalkerde, weniger braun ausfieheth, als der unversteinerte. Die Schnecken, die ich darinnen beobachtet, sind *Buccina* aus süßen Wassern, Ammonshornförmige Wasserschnecken, und die no. 102, 7. angeführte *Voluta*, imgleichen die opercula no. 102, 1. Die Schnecken finden sich in dem Torf, in der Kalkerde, in dem Kalksteine, und dem versteinerten Torf, in letztern dreien calcinirt, im Torfe aber auch mit natürlich *.

Vsus: carbonum.

Indicantur loca caespitosa innascentibus plantis: Sphagno LINN. Spec. pl. 1106; scirpo caespitoso ib. 48, 4. Eriophoro polystachio 52, 2. Ledo palustri 391. Erica tetralice 553, 8. Vaccinio Oxycocco 351, 11. LINN. Phil. botan. p. 266. quarum pleraeque apud nos habitant.

151. H V M V S vegetabilis aquatica. LINN. S. N. 51, 3.

Ziegelerde.

Humus vegetabilis lutosa. WALL. min. 5. DAC. foss. I. p. 116.

Locus: in der Aue ubique, auf der grossen und auf der Gimmerizer Wiese et alibi in locis inundationibus Salae expositis.

Vsus: ad coquendos lateres.

152. H V M V S vegetabilis communis. LINN. S. N. 51, 6.

Ackererde.

Humus vegetabilis communis. DACOST. foss. I. p. 115.

Locus: ubique stratum summum regionis.

Variat admixta argilla 132. 135. 137. arena 1. 3. 7. ad quae in cultura agri probe attendendum.

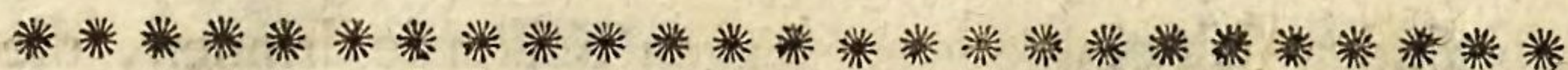
153. H V M V S animalis brutorum. LINN. S. N. 51, 8.

Humus animalis. WALL. min. 7.

Locus: ubi animalia sepulta.

154. H V M V S animalis humana. LINN. S. N. 51, 9.

Locus: caemeteria.

A D D E N D A.

SILEX 14. adde: Dölau inter lithanthraces.

- - 13. ε. lin. 3. corrige: Dn. Prof. LANGII.

SPATVM 28. His iam typis excusis, maiorem huius lapidis farraginem nactus sum, vbi sequentes variationes maxime notari merentur:

(1) Fragmentum maxime regulare, hemisphaericum, lamellis s. columnis apice coeuntibus, coloris lutei, fasciis transuersis incarnatis.

(2) Aliud compositum ex columnis maioribus, multis minoribus intertextis, quae illis ad angulum acutum occurrunt; singulis coronatis pyramidibus triquetris, magnitudini columnarum proportionalibus. Maiores columnae sibi propemodum parallelae sunt.

(3) Aliud constat columnis aequalibus, apice coeuntibus, coronatis cuspidibus triquetris obsoletis.

In omnibus columnae irregulares, (quibus vix umquam certa figura, nisi forte tri- aut hexaëdra, assignari poterit) cohaerentes, mox tenuiores lamini-formes, mox crassiores, omnes altero apice aut angustatae aut coeuntes in centrum commune, altero coronatae pyramide inclusa tribus triangulis isoscelibus: quod constanter observatur.

Haec in frustis, quibus olim usus sum in determinanda specie, observare non potui, quorum superficies laesae et destructae erant; nunc praecedentibus motus, nostrum subiectum, ex spati genere expungendum, et ad crystallos spatofas subnitriformes referendum esse censeo. Militabit igitur inter varietates nitri spatofi LINN. S. N. 13, 4. et quidem iuxta varietatem c., sub hac determinatione:

NITRVM spatofum, columnis aggregatis irregularibus coeuntibus fastigiatisue, pyramide triquetra. Habitatio vera non est Laublingen sed Brumbi.

Matrix

Matrix est marmor i. S. N. flavescent aut cinereum solidum, durum, petrificata et muriam spatiosam 44: α. continens.

Loco pyramidum superficies saepe tegitur argilla subtili grisea aut flavescente, calcariae indolis.

Saepe columnae aliquot coadunatae solae, absque pyramidibus, matrici immersae.

ALVMEN 45. corrige: *ampelitosa*.

SAXVM 78. adde: ad molendinum chartarium orphanotrophei.

HELMINTHOLITHVS 102. δ. 13. Orthoceratitem fusiformem, *in marmore vago Halensi*, cuius concamerationes aliquae pyrita repletae sunt, *communicavit* Magnif. et Perill. Dn. de BÜCHNER, Acad. h. t. Prorektor.

ICHTHYOLITHVS 106. E. C. HOFMANNI *ep. de origine schisti cupriferi Mansfeldici et piscium quos continet, in GRVNDIGII Nat. u. K. G. v. Obersachsen* I. 463. 557.

ZOOLITHVS III. adde: Eisleben HOFM. l. c. 482.

- - - - - II2. adde: Eisleben, *calcinata, dendritis picta*.

PHYTOLITHVS II6. post: Kellerberg bei Gutenberg, *adde: ubi 1758. Aug. detecta sunt fragmenta truncorum arborum maxima petrificata, sed cortice ochraceo indurato; radice mutata in ochram fuluam, quae museo Fautoris saepe laudati illata, crystallos spatiosas in superficie protrudit.*

OMISSA.

NITRVM spatiosum. 141.

γ. Nitrum spatiosum aggretatum, crystallis hexaëdris: pyramide triquetra.

Locus: Wettin in lithanthracum fodinis: communicatum a Dn. F. W. a LEYSER.

Constat columna planis sex inclusa: alternis angustioribus

bus in summo evanescentibus, coronata pyramide trigona obtusa: inclusa triangulis tribus amblygoniis, quorum angulus obtusus sursum vertitur. Crystallus alba diaphana, calcario-spatosa, undique vestita pyrita crystallino.

CRETA terrestris alba. 129.

β. Creta cum aqua frigida effervesces. WALL. *min.* 10.

Lapis bullulans. BRÜKM. *thes. subt.* 115. t. 21.

A chalk, which put into cold water, raised an ebullition, and heat like quick lime. CHILDREY *Brit. Bacon.* 40.

DACOST. *fossil.* I. 80.

Locus: limifodina ad patibulum.

Varietas ab α. vix distincta, sicca aquae frigidae immissa bullulas in superficie concipit, quae deinde perpendiculariter ad aquae superficiem ascendunt, ibique dirumpuntur.

* * *

154. MOLYBDAENA.

Mica pictoria manus inquinans. WALL. *min.* 131. n. 1.

LINN. *mat. med. lap.* 72.

Locus: Langenbogen, superficiei cotis vagi adhaerens.

Coloris est minerae argenti vitreae, manus et papyrum inquinat colore sordide atro. Maxime rudis est.

155. SAXVM cinereum, granis albis spatosis et quarzosis aqueis. (post 76.)

Locus: inter Seeben et Sennewiz.

156. AETITES filiceus, embryone fixo. (post 99.)

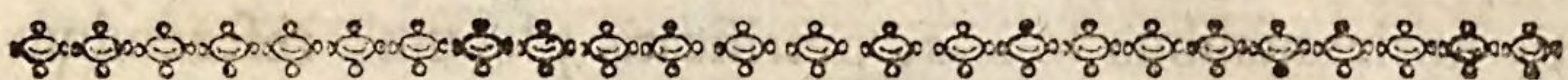
Locus: in campis Halensibus vagus.

Constat filice luteo scintillante, includente embryonem martialem fixum lamellosum: lamellis atro-fulvis. Simillimus est lapidi sic dicto Aegyptiaco s. pierre d'Egypte, qui pari ratione ut hic, consistentiam et colorem ab ochra ferrea nactus est.

CRETA
TERRESTRIS TESTACEORVM
DESCRIPTA.

CHRISTIAN
TERRITORY OF
THE NORTHWEST
CORNER

C R E T A

T E R R E S T R I S T E S T A C E O R V M

D E S C R I P T A.

Ad viam publicam quae *Hala Islebiam* ducit, non procul a pago *Nietleben*, est piscina, quae ad dextram aut occidentem versus, terminatur aggere mediocri, in medio pro effluxu aquae perfosso. Altus est 10 ped. et longus 15 passus circiter, extenditur autem a borea versus austrum. Hic subiectum regni lapidei consideratione dignissimum, nec ullibi quod scio in Germania sui simile habens, in sinu suo fouet, *terram* scilicet *calcariam* ex testis zoophytorum comminutis oriundam.

Duas huius terrae inuenimus varietates, alia *rudior*, altera *subtilior* est. *Rudior* in parte aggeris boreali, in strato horizontali altitudinis fere sesquipedalis occurrit, quod praesertim in latere septentrionali fossae dictae per aggerem pro abducenda aqua ductae (*Abzucht*) conspicuum est. Huic immediate incumbit stratum humi prismatice fissilis, $\frac{1}{4}$ ped. altum; et huic humus vegetabilis communis, quae etiam succumbit. Latus meridionale fossae notatae, strato praedicto *terrae calcariae rudioris*, opponit stratum *arenae fluuiatilis* tenerioris. Varietas *subtilior*, de qua nunc loquimur, in eodem aggere est cum praecedente, et ibi incipit, ubi definit stratum rudioris, scilicet in aggeris meridionali parte; atque in eius parte occidentali urbem spectante, et in fossa alia per medium aggerem transuersim ducta, exstat. Stratum conficit horizontale, altum circiter $\frac{3}{4}$ ped.

Si in eadem via publica versus meridiem procedas passus circiter centum, incidis in rudera lapidicinae desolatae, quae continet *marmor* cinereum opacum, fragmen-

tis horizontalibus solidis, petrificatis plenum, referendum ad marmor 18. *lith. Hal.*

Terra haec calcaria constat particulis farinaceo-acerosis non cohaerentibus impalpabilibus albis inquinantibus, figurae si obiter spectentur inordinatae.

Leuissima est, aquae innatat, ad fundum decedente sabulo quo inquinata est.

Vitro amplo immissa, ita ut fundum obtegat, et instillatis aliquot guttis aquaefortis vulgaris, effervescentia oritur subitanea fortissima, bullae praegrandes orificium vitri mox transcendentes, tenaces, et pasta vnguino-la residua. Si autem aquaefortis duplo aquae purae diluatur, effervescentiae vis infringitur, et solutio obtinetur flauescens pellucida amara, nihilque in fundo residet praeter sabulum parcum.

Vitro caustico Tschirnhusiano, adeoque fortissimo qui excitari potest, igni, non paret. Foco eius per horae quadrantem exposita, nullam subiit mutationem, praeter quod calcinata fuerit; copiosum vero eructavit fumum empyreumatici odoris. Calx residua consistentiam spongiosam, laxam, exsuccam, habuit, digitis facile in pulverem redigenda.

Lente visa haec terra, sistit particulas subpellucas difformes, ex testaceis diffractis ortas. Horum ingentem multitudinem adhuc condit, quae plurima destructa, magnam partem adhuc integra sunt; atque procul dubio ex lacu quodam genus repetunt, quum ne vestigium quidem animalis marini, sed cochleas plurimas, omnes mere lacustres, rudera *ditisci* cuiusdam in lacubus nostris obuii, caules antiquos *phellandrii aquatici*, *ossicula calcinata fistulosa*, forsan ranae cuiusdam, etc. in eadem repererim. Qua autem vi comminuta sint testacea, et quomodo huc dilata et in stratum coacta, vix determinari potest.

Testacea e quibus nata est terra nostra, et quae adhuc integra recondit, triplicis sunt generis.

(1) *Cochleae*

(1) *Cochleae lacustres* plurimae, scilicet 1304, 1305, 1306, 1310, 1311, 1314, LINN. *Faun. Suec.*

(2) *Tubuli dentaliformes* structurae singularissimae. Omnes constant cylindro, altero apice incrassato, connato ex tubo simplici, recto aut paullulum incuruo, peruio, quem alii tubuli minores contigui, secundum helicen inflexi, tanquam illius conceptaculum, ambiunt, ut ex sectione transuersa tubuli *Tab. A. Fig. 1.* magnitudine aucta clarum est, quae ibidem ad litteram *a.* magnitudine naturali exprimitur. Superficies tubuli sistit trochleam, cuius anfractus punctis scabri sunt, quam lente visam ibid. *Fig. 2.* monstrat; ubi superficiei fragmentum alius tubuli adhaeret. Magnitudo naturalis ibidem est lit. *b.* Nonnulli in superficie spinis tubulosis inordinatis, aut verticillatis armantur. Color plerumque albidus, saepe ferrugineus. Per cavitates tuborum centralium quorundam, radiculae graminum innascentium, totum terrae huius stratum permeantes se diffuderunt.

De natura horum tubulorum tot sensus, quod capita fuerunt. Nonnulli, quibus illos monstraui, ad tophos, alii alio remisere. Oculatissimus ille rerum naturalium scrutator et entomologorum Germanorum facile princeps, Dn. A. I. RÖSELIVS de ROSENHOF, cui aliquam huius terrae portionem cum tubulis transmiseram, iudicium EIVSDEM de natura illorum exploraturus, tubulos nostros pro *phryganearum* domiciliis habet. Sed nimia eorum regularitas et constantia structurae prohibet, quo minus vni alteriue harum hypothesium adstipulari possim. Pro *phryganearum* cylindris habere mallet, nisi tubuli minores helicoidei distincti adessent, qui in nullo dictorum insectorum habitaculo adsunt. Nihil itaque restat, quam ut pro zoophyti alicuius testa habeantur; et in hoc casu pertinent ad *Dentalia* LINN. *S. N. Dentales* KLEIN. *tub. marin. gen. II.*

(3) *Tubuli simplices*, caui, recti aut incurui, saepe longitudinaliter coadunati, plerumque apice conniuentes, nonnumquam petiolati; vt *Fig. 3.* et naturali magnitudine *lit. c.* aliquando etiam feni ita connati, vt encrinum fere repraesentent. Huius notae etiam est ille, qui *Fig. 4.* naturali magnitudine expressus est: qui constat tubulis inflexis apice conniuentibus *m q*, infidentibus petiolo *mn*, eiusdem naturae ac tubulus supra *Fig. 2.* delineatus, receptaculo tuborum, *m*, incrassato, quod etiam in illo conspiciamus.

Quod vero ad *lit. d.* naturali, et *Fig. 5. 6.* aucta exprimitur magnitudine corpusculum, constat tubulis minimis in quatuor ordines conniuentibus, optime conspicuis, si corpusculum supra adspiciatur, vt *Fig. 5.* Hoc circumdat inuolucrum irregulare, ex multis tubulis promiscue congestis aggregatum: quod *Fig. 5.* supra et *6.* a latere cernitur. Coronatum est tubulis diuergentibus *hl* *Fig. 6.* in orbem positis.

(4) *Corpuscula minima oui figuram referentia oblique striata.* Haec accuratiorem obseruatorem et feliciorum descriptorem inuenire non poterant, quam supra laudatum celeb. R Ö S E L I V M, qui pro eximia in me beneuolentia, solidam s v a m de natura eorum coniecturam, mecum communicauit, atque insimul nitidissimis figuris illustrauit, quas in tabula aenea *Fig. 1-9.* expressas vides. Descriptionem et explicationem horum corporum ita conceptam, vt nihil fere addi possit, I P S I V S verbis latine versis exhibeo.

„Terra transmissa calcaria, vt ego opinor, nulli
 „mari exotico originem suam debet, quia meris conchyliis
 „indigenis scatet, et reliqua substantia arenosa ex eorum-
 „dem fragmentis pusillis constat, quibus nihil ad perfectam
 „petrificationem defuit, quam aqua quaedam stalaetica,
 „quae terrae huic substantiam lapideam induxisset. Quod
 „ad *tubulos* cauos incognitos, *buccina* diuersae magnitu-
 „dinis

„dinis, in specie ad *corpuscula* illa *oualia* pertinet; illos
 „pro nihil alio habeo quam domiciliis insectorum, quae
 „*phryganeae* (Röhrleinswürmer, Wasserschaben) vocantur
 „et in tom. 2. *der Insectenbelust.* inf. aquat. cl. II. t. 14.
 „fig. 1. 2. depinguntur; praecipue, quia tubuli isti, lente
 „visi, ex arenosa ista substantia conflati videntur (*); et
 „quum praeterea aperti sint, vt phryganearum cylindri,
 „insecto inhabitanti facilis fuit exitus; hinc non mirandum
 „est, quod nullum horum insectorum vestigium appareat.

„Quod autem ad *corpuscula* pusilla *oualia* attinet, haec
 „per microscopium compositum contemplatus sum, vt
 „figurae adiunctae docent. Pro ouulis concharum aut
 „cochlearum non sunt habenda, siquidem omnia testaceo-
 „rum indigenarum ouula constant ex albugine pellucida
 „falsa, absque crusta, et aucta magnitudine, testae illorum
 „in conspectum veniunt; si vero ouum fetum sit, vita
 „animalculi per circulationem humorum manifestatur.
 „Hinc concludo, quod corpuscula haec pro distincta, mihi
 „vero incognita, specie vermiculorum aquaticorum olim
 „animatorum, habenda sint, qui petrefactionem plenariam
 „nondum passi sunt.

„*Fig. 9. Tab. B.* nonnulla eorum naturali magnitudine
 „repraesentat. *Fig. 1 - 4.* diuersas illorum varietates magni-
 „tudine aucta depingit.

„Nonnulla eorum XII annulis aut striis tenuissimis
 „eleuatis quasi contortis heliciformibus inuoluta videntur,
 „testa vndique clausa. vid. *Fig. 1.*

„Alia striis transuersis parallelis circumdata sunt, vno
 „apice apertura concaua, nucleo obscuro insignita, vt
 „*Fig. 2.*

„Alia aperturam et nucleum maiorem ostendunt, vt
 „*Fig. 3.* colore vel obscuriore vel lucidiore. Plurima an-
 „nulis dictis cincta sunt, attamen nonnulla iisdem care-
 „bant,

(*) Aut arenosa ista substantia ex tubulis destructis, quod ipse
 Illustris Auctor supra agnoscere videtur.

„bant, quorum vnum *Fig. 4.* depingitur; haec nunc forma
 „regulari ouala gaudent, nunc altero apice acutiora, al-
 „tero obtusiora et complanata sunt, immo heic apertu-
 „ram maiorem minoremue gerunt. Vnde me arbitro
 „concludere licet, quod animalculum inhabitans hanc ex-
 „teriore crustam pro lubitu extendere et contrahere
 „potuerit.

„Duplici crusta animalculum vestitum est, vt figurae
 „sequentes docent: diffracto enim tali corpusculo, ita vt
 „crusta exterior diffiliat, vt in *Fig. 5.* vbi fragmenta late-
 „ralia ad *c. d.* et apices ad *a. b.* seorsim notantur;
 „emergit nucleus atro-fuscus, totidem annulis eleuatis
 „cinctus, vt crusta exterior, vermi similior quam cochleae.
 „Hunc si iterum diuidas, in conspectum prodit corpus ele-
 „gans flauum, vt ex *Fig. 6. 7.* apparet. Hoc pro ipsa sub-
 „stantia vermis habeo. Hoc denuo comminutum, vt *Fig. 8.*
 „docet, ex meris paruis globulis constare videtur, quorum
 „quiuis puncto obscuriore notatus apparet.,

Quorsum in systemate minerali terra nostra referenda sit, ex nullo auctore perspici potest, quia a nullo adhuc descripta est; tamen ex dictis facile patet. Etenim characteres supra allati omnes fere in genus *cretae* LINN. et WALLER. quadrant: hinc nullum est dubium quin huc sit referenda; quorsum et *creta terrestris conchacea* helsingica, LINN. S. N. 48, 5. nostrae plane gemina, eiusdemque forsan sola varietas, a Perill. LINNAEO refertur. Hoc igitur, quod ex testaceis variis orta sit et constet, pro characterem specifico assumo, nomenque ipsi impono:

CRETA *terrestris testaceorum.* Lith. hal. 130.

Tab. A.

Tab. B.

SBB 013401473040

LS/Rar.

Schreber, Johann Christian Daniel,

Iohannis Christiani Danielis Schreberi Lithographia Halensis exhibens
lapides circa Halam Saxonum reperiundos systematice digestos

Halae 1759

Bamberg, Staatsbibliothek -- Bip.Min.o.38

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11434486-2

VD18 10531467-003